

TENŪ-BUŪBUŪ-LA PŌOL SI ŪMUŪSA PI KŌRIŪTI NĪAA

¹ Mi-na PŌol, ari la naanbie Sŏsitenis nē ŷmuŷse teniŷ deenŷ pipima. Wia tuŏtŏruŷ lē nē u liisemi di mi ŷaa Yesu Kirisito nanzŏŏ.

² La ŷmuŷse teniŷ deenŷ a pipi nialiŷ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi Kŏriŷti taŷ-la lē nē. Wia nē liisema di ma to Yesu Kirisito lē, a ŷaa tuŏ-pul timma u sipaanŷ. U nē yirema ari nialiŷ kala sŷi chuŏlē Yesu Kirisito a hē dunia sēme-na kala, di ma ŷaa tuŏ-pul timma u teenŷ, di Yesu ŷaa la di ma kala Tiina.

³ La Nyimma Wia ari la Tiina Yesu Kirisito lahŏrimŏ lē, ma jaŷ hŏŷ ari yarifielaa.

Wia to Kirisito lē nē a pela lē

⁴ Mi yie lŏlle Wia woruŷ a tiŷ ma wiaa, bēē wiaa u to u lahŏrimŏ lē nē a joŷ ku-zŏŷŷŏŏ a pima. Kirisito Yesu lē nē u to a ŷaa ŷii. ⁵ Wii-na kala lē, Wia to Yesu lē nē a pēma lē woruŷ, ma wuo jiŷ ŷii ma si jaŷ wuo bubul wiaa aŷ pē jiŷ ba bubuŏsaa maa. ⁶ Wii-la chaasa chiŷ nē, bēē wiaa wu-zŏmŏ-la ba si bula a tige Kirisito lē hē ma tuŏŷ nē woruŷ. ⁷ Ūii wiaa nē tii Wia chaasa pēma lē woruŷ. Ma sŷi gberē la Tiina Yesu Kirisito duu miira kŏ ŷii, u joŷ kialŷ kala si lii u Diŷ-zŏŷ-la teenŷ a dii zile ma lē nē. ⁸ Wia ma jaŷ chaasa keŷma woruŷ, a kaa mu yi tapulii-la la Tiina Yesu Kirisito si jaŷ miira kŏ. U jaŷ keŷma

di ma sí wu-bɔŋ ɲaa a mu yi Yesu Kirisito si jaŋ miira kɔ tapulii-la. ⁹ Wia keŋ wutitii nɛ. U nɛ yirema di ma di u Bie Yesu Kirisito ku ɲaa kubala. U nɛ ɲaa la Tiina.

Nialɪŋ si laa Yesu wiaa dii síi yuo dɔŋɔ

¹⁰ Mi naaŋbiirin, mii sul ma kala la Tiina Yesu Kirisito doluŋ ɛ, di ma keŋ nii-bala a sí dɔŋɔ ɛ pɔru. Mii sulma di ma keŋ tuɔ-bala a chiŋ wu-bala ɛ. ¹¹ Mi naaŋbiirin, mi nia di maa yuo dɔŋɔ nɛ. La naaŋbie ba síi yire Kuluuwi, u dia niaa nɛ bula pimi. ¹² Mii che di mi bul ari ma kuŋ-kala bi woŋbii-bala ka to. Ma dɔŋɔ yie bul duu to Pɔɔl hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma si duu to Apɔlɔs hariŋ nɛ. Dɔŋɔ ma si u to Piita hariŋ nɛ, ka dɔŋɔ ma si u to Kirisito hariŋ nɛ. ¹³ Má leŋ di mi piesema wiin deeŋ. Ni-bala nɛ tii Kirisitoo? Ba kpaase Pɔɔl mɛre daa-geɛɛ nyuŋ duu laama ta nɛɛ? Ba foma Wii-chuoɛ liin Pɔɔl yirin ɛ nɛɛ? ¹⁴ Mii lɔlle Wia ari mi si bi ma kuŋ-kala Wii-chuoɛ liin fo, see la naaŋbie Kirisipas ari Gayas duŋduŋa. ¹⁵ Ɔii wiaa nuu ma saa bi jaŋ wuo bul ari mi fou Wii-chuoɛ liin di u ɲaa mi haritooru. ¹⁶ Mi liise yi ari mi fo la naaŋbie Sitefinis ari u dia niaa ma Wii-chuoɛ liin. ¹⁷ Mi biina mi bira bi niaa dɔŋsuŋ Wii-chuoɛ liin fo, bɛɛ wiaa Kirisito bimi tima di mi ku fo niaa Wii-chuoɛ liin. U tiŋmi nɛ di mi ku bul Wia wu-zomɔ-la. Nuhuobiine wu-jimin de u joŋo pimi mi kaa bubul wialin. U ɲaa ɲii di dol-la si lii Kirisito ɛ, a tiŋ u si suu daa-geɛɛ nyuŋ ɲii, sí pɛi ɲaa nɛ.

Kirisito nɛ keŋ Wia doluŋ ari u wu-jimin

¹⁸ La si si ari Kirisito suu daa-geṣeṣe nyuṅ bi bubuo keṅe nialiq si leḷe teenṅ. Ama la nialiq Wia si laa ta, wialiq la síi bul lii u teenṅ ne a keṅ doluṅ la teenṅ. ¹⁹ Wia teniq tuṅṅ ba bula di Wia si u jaṅ leṅ di wu-jinnaa wu-jimii-la ḡaa pei, ka wu-jiṅ kiṅkeṅ tiṅṅaa wu-jimiṅ ma ḡaa pei.

²⁰ Di ḡii ne ḡaa, nii ne wu-jinna-la jaṅ he? Wu-jiṅ kiṅkeṅ timma-la, nii ne ba jaṅ he? Nialiq si keṅ wiaa kaa lilere dunia deenṅ le, ba ma jaṅ he nii? Wia daga ari dunia deenṅ wu-jimiṅ ḡaa ni-yaari wu-jimii ne. ²¹ Wia si keṅ wu-jimiṅ, ḡii ne tii u wuo ḡaa di nuhuobiine sí u titia wu-jimiṅ le to a jiṅ u-na Wia. Niaa si di Wia wu-zomṅ-la la síi bul ḡaa wu-tṅṅnu ne. Ama nialiq si laa wialiq dii, Wia jaṅ laaba ta. ²² Juu tiṅṅaa cho di Wia ḡaa wu-magil ne di ba na, ka Giriik tiṅṅaa ma cho di Wia dage u wu-jimiṅ di ba na. ²³ Ama Kirisito si suu daa-geṣeṣe nyuṅ wiaa ne la bubul. Kirisito si suu daa-geṣeṣe nyuṅ leṅ Juu tiṅṅaa baaniṅ sisii, aṅ ka nialiq si bi Juu tiṅṅaa ḡaa teenṅ u ḡaa wu-peṅ ne. ²⁴ Ama nialiq Wia si yira kala teenṅ, Juu tiṅṅaa ari Giriik tiṅṅaa kala, Kirisito le ne Wia doluṅ ari u wu-jimiṅ kala he. ²⁵ U maga di ma jiṅ ari wii-la si lii Wia teenṅ, niaa si u ḡaa ni-yaari wii ne, u paala kpia nuhuobiine wu-jimiṅ, ka ba bi jiṅ. Wii-la ma si lii Wia teenṅ, ka nuhuobiine si u ḡaa wu-puṅṅ, u keṅ doluṅ a kii nuhuobiine.

²⁶ Mi naaṅbiirinṅ, má liise yi ḡii ma fa si naga bua-la le Wia si yirema. Ma tuṅṅ niaa baṅmeṣe ne fa keṅ wu-jimiṅ, koo ma tuṅṅ niaa baṅmeṣe ne faa dii doluṅ niaa le? Ma niaa baṅmeṣe ma ne fa ḡaa ni-balaa nuhuobiinee teenṅ? ²⁷ Wia

paala chaasa liise nialij dunia niaa si si ba րaa ni-yaari ne, duu wuo he dunia niaa wu-jinnaa hiisij le. Wia bira liise nialij ma dunia niaa si si ba րaa ni-pugunuր ne, duu wuo he ni-duoruր hiisij le. ²⁸ Wia liise nialij dunia niaa si bee guguune ari nialij si bi lee keԛe dunia le, duu wuo chei nialij dunia niaa si biina ari ba րaa nia. ²⁹ Wia րaa րii di nuu-kala sի u doluր le wuo to a bigisi u titia le Wia teenր. ³⁰ Ama Wia leրe ma to Kirisito Yesu le a keր miisij. Wia saa leրe Kirisito ne րaa la wu-jimij. A tij u wiaa Wia laala ta ne, la ku րaa tuո-pul timma u teenր, a րaa nialij si bi disinnij keԛe. ³¹ Wia tenij tuոր ba bula, “Di nuu-kala nիi che duu bigisi u titia le, u tiina maga duu bigisi u titia a mu tige wii-la la Tiina si րaa pu le ne.”

2

Քո՛վ ել առաջ և ասա ինչ որ ասուցիք ինչ որ ասուցիք ինչ որ ասուցիք

¹ Mi naarբiirij, mi si ko ma teenր di mi bul Wia wu-zոմո-la a pima, mi bi wu-duduosi bula a nage di mi keր wu-jimij. ² Mi si ko ma teenր, mi naga ari mi bi wii-kala jij ne, see Yesu Kirisito si suu daa-gեeե nyuր duրduրa wiaa. ³ րii wiaa, mi si he ma teenր, mi fa nage ni-pugu ne. Fawulluր fa keրmi, mi boԛe juրոր. ⁴ Nuhuobiine wu-jimij dee mi kaa bubul Wia wu-zոմո-la, arբ pe didage ma maa. Ama րii mi sիi bul wiaa daga ari Wia Diր-zոր-la doluր hemi le ne. ⁵ Wia րaa րii mi le di ma na u doluր a laa u wiaa dii, a sի nuhuobiine wu-jimij le to.

Wia wu-jimiŋ kii nuhuobiine wu-jimiŋ

⁶ Ama nialiŋ si waa Wia wiaa le, la yie didageba wu-jimiŋ ne. Wu-jimiŋ deen la sii dagu tuo dunia deen niaa wu-jimiŋ, dunia deen ni-duoruŋ wu-jimiŋ ma dee. Ni-duoruŋ deenba wu-jimiŋ jaŋ deere. ⁷ Wu-jimii-la wiaa mi sii bul, u lii Wia teen ne a ŋaa wu-faali niaa teen. Wu-jimii-la faa ne Wia teen ne, ka dunia-na suomi. Wia liisela di la keŋ wu-jimiŋ deen ne a wuo keŋ tula u teen. ⁸ Nialiŋ kala sii beŋ dunia deen bi wiaa deenba bubuŋ jiŋ. Di ba ne fa jiŋba, ba fa bi jaŋ kpaase la Tiina-la si keŋ tula a mere daa-gese-la nyuŋ. ⁹ Ba ŋmuŋse Wia teniŋ tuŋ ari ku-la nuhuobiine ha si bi na, ari ku-la u ha si bi u wiaa ma nia, ari ku-la ha si bi nuhuobiine tuobiinaa jua, kialiiŋ titia ne Wia wasa bil nialiŋ si chou le.

¹⁰ Ama Wia to u Diŋ-zŋ-la le ne a leŋ la-na jiŋ wiaa deenba fa si faa. Wia Diŋ-zŋ-la yie gbilli wii-kala ne, a paala jiŋ Wia wii-wii-kala. ¹¹ Nuhuobiin be ne jaŋ wuo jiŋ wii-la u doŋo sii biinu? Nu-kala bi wuo jiŋ, see u tiina titia sii biinu wii-la. ŋii titia ne nu-kala bi jaŋ wuo jiŋ wialiŋ Wia sii biinu, see Wia Diŋ-zŋ-la duŋduŋa. ¹² La laa Wia Diŋ-zŋ-la ne. U tuo dunia deen kuŋ. Wia joŋ u Diŋ-zŋ-la a pila ne di la wuo jiŋ kialiiŋ kala u si joŋo dii zile la le. ¹³ La yie bul kiaa deenba wiaa a pi niaa ne. Dunia deen wu-jimiŋ dee la kaa bubul wiaa. Ama Wia Diŋ-zŋ-la ne dagela ŋii la si jaŋ bul wialiŋ. U yie dage u titia wiaa bubuŋsaa a pi nialiŋ le u si he, di ba ma jiŋ ba bubuŋsaa.

¹⁴ Nii-la kala si bi Wia Diŋ-zŋ-la ke ne bi jaŋ

laa kialij Wia si jongo pi nialij si keŋ u Diŋ-zoŋ-la. U tiina bi jaŋ wuo jinba. Ba yie ŋaa wu-peiba ne u teen, beɛ wiaa nuu bi jaŋ wuo jinba, see duu keŋ Wia Diŋ-zoŋ-la. ¹⁵ Nii-la si keŋ Wia Diŋ-zoŋ-la ne jaŋ wuo chagile nuu-kala. Ama nii-la si bi Wia Diŋ-zoŋ-la keɛ bi jaŋ wuo chagile nii-la si keŋ Wia Diŋ-zoŋ-la. ¹⁶ Wia tenij tuoŋ ŋla ne ba ŋmuɲɛ a piɛɛ, “Kubɛɛ ne jin la Tiina Wia tuobiinaa? Kubɛɛ ne jaŋ wuo bul wiaa a chagilu?” Ama la-na jin Kirisito tuobiinaa ne.

3

U maga di Wia tiŋtinnaa pe doŋo le a tiŋ u tiŋtiŋɲaa

¹ Mi naanbiirin, mi bi wuo bul wiaa ma teen ari ma ŋaa nialij sii to wialij sii toɛ Wia Diŋ-zoŋ-la tuoŋ ne. Ama mi bul wiaa ma teen ari nialij sii to ba tuotoɛ wu-ŋaalaa le ne. Ma ha ŋaa haŋbiisin ne Kirisito wiaa le. ² Wialij mi si bula ma teen, ba naga yilij ne mi leŋ ma wase. Mi bi wu-yuŋi kala bula pima. Bua-la le, ma ha bi siri ŋaa di ma nii wu-yuŋi. Ari lele kala ma ha bi wu-yuŋi kala wuo nii. ³ Wii-la si tii ma haa to ma tuotoɛ wu-ŋaalaa le ne: Ma si keŋ yaribierij doŋo le nii a yuyuo doŋo nii daga ari maa to ma tuotoɛ wu-ŋaalaa le ne, a ŋiŋaa wii-kala ari nialij si bi Wia jin sii ŋaa nii. ⁴ Ma yie poɛ doŋo le ne. Doŋo si duu to Pool hariŋ ne, ka doŋo ma si duu to Apolos hariŋ ne. Ma sii bul nii, dunia niaa wu-bulaa dee ma bubul nii?

⁵ Kubɛɛ ne Apolos? Kubɛɛ ne Pool? La ŋaa Wia tiŋtinnaa ne. La ne bul Wia wiaa pima ma

laa dii. La kuŋ-kala tiŋ tiŋtimii-la la Tiina Wia si joŋo pila di la titiŋ nɛ. ⁶ Wia wialiŋ la si bula pima nage tii-bie nɛ la chɔŋsɛ. Mi nɛ chɔŋsɛ tia-la, Apɔlos ma nɛ ŋaa liiŋ a mise, ama Wia nɛ leŋe tia-la waa. ⁷ Nii-la si chɔŋsɛ tia-la ari nii-la si ŋaa liiŋ mise tia-la kala bi siifia wii ŋaa. Wia nɛ kii ba kala, bɛɛ wiaa u nɛ leŋe tia-la waa. ⁸ Nii-la si chɔŋsɛ tia-la ari nii-la si ŋaa liiŋ mise tia-la, ba kala tima mage dɔŋɔ nɛ. Wia jaŋ tiŋ nuu-kala a mage ŋii u si tiŋ u tiŋtimii-la mage. ⁹ La kala ŋaa tiŋtinni dɔŋsɛ nɛ a pɛ Wia lɛ laa tiŋ. Ma saa nage Wia бага nɛ la pere hihɛ. Ma bira nage dia-la Wia titia si saa nɛ.

¹⁰ Tiŋtimii-la mi sii tiŋ, Wia nɛ joŋ doluŋ pimi. Mi nage dii-sara-la si jiŋ dia saaniŋ woruŋ nɛ a bil Wia-dia-la geŋtine. Nuu ma dɔŋ nɛ saa dia-la u jil. Nuu-kala saa fiele u siaa a saa dia-la duu jil. ¹¹ Wia laa sipaaŋ nɛ a joŋ Yesu Kirisito duu ŋaa u dia-la geŋtine. Nuu-kala bira bi jaŋ wuo bil dia-la geŋtine yiri. ¹² Di nuu nɛ joŋ selime kaa saa dia-la duu jil, koo hɔɔŋ, koo tabiiŋ, koo daa-borusuŋ, koo tuto, koo kaha, ¹³ di Kirisito nɛ miira kɔ tapulii-la, kialiiŋ nuu-kala si joŋo saa dia-la u jil, ba jaŋ nau. Nyiniŋ nɛ jaŋ dage ku-la ba si kaa saa nagisiŋ. Ba jaŋ to ŋii lɛ a jiŋ tiŋtimii-la nuu-kala si tima. ¹⁴ Di nyiŋ-la nɛ kɔ aŋ bi wuo dii kialiiŋ nuu-kala si kaa saa dia-la, u tiina jaŋ laa u time. ¹⁵ Ama di nyiŋ-la nɛ wuo dii kialiiŋ nuu-kala si kaa saa dia-la, u tiina jaŋ tel. Ama u-na titia Wia jaŋ laau ta. U jaŋ naga ari nyiŋ-la faa che duu dii u tiina nɛ, aŋ ka Wia liisu nyiŋ-la lɛ.

¹⁶ Ma bi jiŋ ari ma ŋaa Wia-dia nɛ Wia Diŋ-

zɔŋ-la jujuu? ¹⁷ Ɔii wiaa, di nuu-kala ne chei Wia-dia-la, Wia ma jaŋ chei u tiina. Wia-dia bi disinniŋ keɛ. Ma titia ne ŋaa dia-la.

¹⁸ Nuu-kala sɪ u titia nyisu. Di nuu ne he ma tuɔŋ a biine ari u keŋ wu-jimiŋ dunia deen le ne, u maga duu birime ni-yaari ne a wuo keŋ wu-jimii-la si lii Wia teenj. ¹⁹ Dunia niaa wu-jimiŋ ŋaa pei ne Wia teenj. Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari

“Wia to dunia niaa wu-jimiŋ le ne
a bere keɛɛba.”

²⁰ Wia teniŋ seme doŋɔ ma ba ŋmuɔsa ari wu-jinnaa tuɔbiinaa kala ŋaa pei ne. ²¹ Ɔii wiaa nuu-kala saa sɪ u boye le ŋmoo a dage wii-la nuhuobiine si jaŋ wuo ŋaa. Wutitii, ma ne tii kuŋ-kala. ²² Ma ne tii Pool, a tii Apolos, a tii Piita, a tii dunia, a tii miisiŋ, a tii suuŋ ma, a tii lɛɛɛ ari maachie. Ma ne tii ba kala. ²³ Kirisito ne tiima, Wia ma ne tii Kirisito.

4

Yesu nanzɔɔba si nage ŋii

¹ Ma sɪi beŋla ŋii, u maga di nuu-kala jiŋ ari la ŋaa Kirisito tiŋtinnaa ne. La nage nialiŋ sɪi beŋ Wia kiaa pupu ne. U ne leŋe la bubul u wu-kpuŋkperisi-la fa si faa a pipi niaa. ² Ama u maga di tiŋtinni kala keŋ wutitii a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. ³ Mi sipaa tuo di ma nɪi bul mi teenj a mu tige wialiŋ mi sɪi dage le. Mi paala bi cheeriŋ joŋo pi mi titia, ŋii wiaa nuu-kala bi jaŋ joŋ cheeriŋ pimi a mu tige mi wu-ŋaalaa le. ⁴ Mi tuɔbiinaa kala chese ne. Ama mi saa bi jaŋ wuo dage ari mi bi wii cheye. La Tiina Wia

ne jaŋ dii mi sariya a jiŋ ari mi cheye ne koo mi bi cheye. ⁵ Ŋii wiaa, ma sí cheeriŋ joŋo pi nuu-kala, see di tapulii-la la Tiina si jaŋ kə a dii la sariya. Duu ne miira kə, wu-bəmə-la kala niaa si ŋaa birimiŋ tuəŋ, ba kala jaŋ ku lii pulumuŋ. Niaa tuəbiŋ-lərunu-la kala ba si kene jaŋ ku lii pulumuŋ le. Nuu-kala si keŋ time mage ŋii Wia teen, u jaŋ laa.

⁶ A tiŋ ma wiaa, mi naaŋbiiriŋ, mi joŋ wiaa deenba mi si bula, a kaa dage la di Apolos si nage ŋii ne. Mi ŋaa ŋii di ma wuo gunne a wuo tuto Wia niŋ wialiŋ ari la sí to ŋii, di ma sí dəŋə le pəru a cho dəŋsuŋ aŋ bere dəŋsuŋ. ⁷ Kubee ne ŋaa ma yuga kii ma dəŋsuŋ? Wia dee bi kialiŋ ma si kene joŋo pima? Bee ne tii ma bibigisi ma titia le a nage kialiŋ ma si kene, Wia dee bi joŋo pima?

⁸ Ma paala keŋ kuŋ-kala ma sí che ne. Ma paala kiila ne aŋ lee le dii kuoruŋ. Wutitii, la fa cho di ma dii kuoruŋ, di la di ma kala biben kuŋ-kala ne. ⁹ U naga ari Wia joŋ la nialiŋ si ŋaa u naŋzəba di la ŋaa ni-peiba ne dunia deen le. U naga ba liisela niaa tuəŋ di ba kpula ne. Ba tuəsela a kaa ku lii, di dunia niaa kala ari Wia tiŋdaaraa nala a huurila ne. ¹⁰ A tiŋ Kirisito wiaa, la ŋaa ni-yaara ne, ka ma-na keŋ wu-jimiŋ Kirisito teen. La-na ŋaa puwuoloo ne, aŋ ka ma-na ŋaa ni-duori. Niaa muməŋla le aŋ zizilma. ¹¹ Naa-buasun deenba le losun ari lii-nyuasun keŋla ne, la laale geri-kəsumə, ba ŋmuŋmoola, la gollo bibaare. ¹² La faasa titiŋ ne di la pe la titia le. Di niaa ne ŋmiesa hela le, la-na yie sul Wia piba ne, di ba ne to

naasiņ dudogisela, la yie nyalime ne. ¹³ Di ba ne chei la yiriņ, la-na yie bubul wu-zoņņoo ne ba teen. Naa-buasun deenba le, dunia nisurun paala kpiala ne.

¹⁴ Ma nage mi bii-choolie ne. Ņii wiaa, mi bi wiaa deenba ģmuņsa pima di hiisiņ keņma, ama mii che di mi chagilema ne. ¹⁵ Di ma ne keņ sipaa-laaraa sii dagema Kirisito wiaa, di ba ne ģaa bui fii maa, ma bi nyimmaba keņe. Mi ne ģaa ma nyimma Yesu Kirisito le, bee wiaa mi ne bul Wia wu-zomoo-la a pima. ¹⁶ Ņii wiaa mii sulma di ma to mi hariņ a ģiņaa wialiņ mi sii ģaa. ¹⁷ Ņii ne tii mi tiņ Timoti duu ko ma teen ģii. U nage mi bii-choolii ne, a keņ wutitii maa la Tiina Kirisito wiaa le. U jaņ liliisima ģii mi sii to Kirisito wiaa, ari ģii mi si yie dageba leena kala niaa si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tuoņ. ¹⁸ Ma doņsun keņ nyu-duoņ ne a bibiine ari mi bi jaņ ku nama. ¹⁹ Di Wia ne seye, mi bi jaņ dieni aņ ku nama. Di mi ne ko, mi bi che di mi nii nyu-duo tiņģaa deenba wu-bulaa duņduņa, ama mi jaņ chiche di mi jiņ lee-la ba doluņ si he. ²⁰ Wia kuorii-la bi nuhuobiine wu-bulaa le china, ama Wia doluņ le ne u chiņ. ²¹ Wu-bee ne ma cho? Mi kori chiba ku viiremaa, koo mi keņ chonuņ ari siifielaa ko?

5

Nialiņ si laa Yesu wiaa dii doņsun ne ģaa wu-liliņ

¹ Ba venee bul, mi nii ari nuu ne he ma tuoņ a ģaa disinniņ. U ģii loko. Nialiņ si bi Wia jiņ ma paala bi ģii ka ģaa. Ba bula pimi ari nuu ne he

ma tuon̄ a laa u nyimma haala jaa. ² ƐƐ n̄e saa ma jaŋ wuo ŋaa a bigisi ma titia Ɛ? U maga di ma tuon̄ chei n̄e, ka di ma liise nii-la si ŋaa ŋii a ta ma tuon̄.

³ Mi-na, mi paala he di-bolii n̄e, ama mi dima guoli ma tuon̄ n̄e. La Tiina Yesu doluŋ Ɛ, mi paala joŋ cheeriŋ pi nii-la si ŋaa wu-loruŋ deen̄ n̄e. ⁴ Mi joŋ cheeriŋ pi tiina n̄e. La Tiina Yesu Kirisito doluŋ Ɛ, di ma n̄e ku hilimi, ka mi dima he ma tuon̄, ⁵ má joŋ baala deen̄ he Sitaani nisiŋ Ɛ, di u to u tuotore wu-ŋaalaa Ɛ a dogise u yaraa, ka di Wia laa u dima ta tapulii-la la Tiina si jaŋ miira ko.

⁶ Ma síi bigisi ma titia Ɛ ŋii, u ŋaa pei n̄e. Ma bi jiŋ ari si-buruŋ mua n̄e ba yie joŋo he boroboro munuŋ Ɛ, ka u sii puore a yugee?

⁷ Má joŋ si-buru-binii-la ta. Di ma n̄e ŋaa ŋii, ma jaŋ wuo ŋaa tuo-pul timma, a wuo nage boroboro muŋ-falii-la ba ha si bi si-buruŋ he. Ma saa jima ari ma bi haache kene. La ŋaa siri di la gbieli diisiŋ gbieli-bal-la n̄e. Kirisito n̄e ŋaa Pie-bie-la ba si kpua di la kaa dii la diisiŋ gbieli-bal-la. ⁸ Ŋii wiaa, má leŋ di la gbieli la diisiŋ gbieli-bal-la. Má leŋ di la joŋ boroboro binii-la si keŋ si-buruŋ ta. Si-buru-la nage haache ari tuo-bomuŋ n̄e. Má leŋ di la gbieli ari boroboro-la si bi si-buruŋ kene. Boroboro deen̄ nage wutitii ari tuo-pula n̄e.

⁹ Teŋ-la mi si ŋmuŋsa pima, mi bula pima di ma liise ma titia nialiŋ síi ŋaa disinniŋ tuon̄ n̄e.

¹⁰ Mi saa bi bula ari ma sí dunia niaa si ŋaa disiŋ tiŋŋaa, koo nialiŋ si keŋ tuo-luŋuŋ, koo gaaraa, koo vui-kpaaraa tuon̄ guolu. Di ma níi

che di ma sí ba tuonj guolu, nii-na ma bi janj he dunia le. ¹¹ Ama wii-la mi síi bul ne nja: Ma sí ma titia kaa mu mere nii-la si si u nja nialinj si laa Wia wiaa dii donjo ne anj njjaa disinninj, koo u kenj tuo-lunuj, koo u kpaare vuiaa, koo u gollo chichei niaa yirinj, koo u nja si-nyuaru, koo u nja gaaru. Ma paala sí lege di ma di tiina honj a dii kudiilee maa. ¹² Mi tinjtiminj dee di mi dii nialinj si bi Yesu jinj sariya. Ama ma-na saa maga di ma dii donjoba sariya ne. ¹³ Nialinj si bi Yesu jinj-na, Wia ne janj dii ba sariya. Wia teninj tuonj ba bula, “Má liise ni-bomunj ma tuonj.”

6

Nji si maga di nialinj si laa Yesu wiaa dii bul wiaa wase

¹ Ma nialinj si nja Wia niaa, di wii ne ku he ma balia pege, donjo yie kenj wii-la kaa mu nialinj si bi Wia ka chuole teenj ne, di ba bul wii-la a wase. Bee ne tii ma nja nja? Bee ne tii ma yie bi lege Wia niaa bul wii-la wiwase? ² Ma bi jinj ari Wia niaa ne janj dii dunia niaa sariya? Di ma ne janj dii dunia niaa sariya, ma bi wu-biisinj deenja wuo bula wiwase? ³ Ma bi jinj ari la Wia niaa ne janj dii Wia tinjdaaraa ma sariya? A saa ku bibenj wialinj si nja dunia lee? ⁴ Nji-na saa, di wii ku he ma balia pege, bee ne tii ma yie mu nialinj si bi Wia ka chuole teenj, nialinj si bi di-chinii kenj nialinj si laa Yesu wiaa dii aa hilimi sipaanj di ba bula wase pima? ⁵ Ma hiisi ne. Ni-bala paala tuo ma tuonj si kenj wu-jiminj, di wii ne ku he Wia niaa balia pege, duu wuo bul a wase? ⁶ Ama di Wia niaa balia ne kenj

wii, dɔŋɔ yie keŋ u dɔŋɔ tiina mu nialin si bi Wia ka chuɔɛ teenɛ nɛ ba bul wii-la wase piba.

⁷ Ma si venɛɛ keŋ dɔŋɔ mumu niaa deenba teenɛ di ba dii ma wu-bulun pima, daga ari ma kala tele nɛ Wia wonɓiin lɛ. Di nuu nɛ ɲaa wii chei u dɔŋɔ, bɛɛ nɛ tii u bi tore? Di nuu nɛ gura laa u dɔŋɔ kiaa, bɛɛ nɛ tii u bi leɲe tiina kikenɛ kialin? ⁸ Ama ma titia yie ɲaa wiaa chichei dɔŋɔ aŋ girima lilaa ma naanɓiirin ma kiaa.

⁹ Ma bi jin ari tuo-bonɛ tinɲaa bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuonɛ? Ma sɪ ma titia nyisu. Nialin si ɲaa disinnin ari nialin sɪi kpaare vuiaa, ari nialin si gollo chiche niaa haalaa, ari baalaa koo haalaa balia si jaa dɔŋɔ, ari baala-la koo haala-la si gollɛ lee-kala aa ɲaa ba-liili koo ha-liili wiaa, ¹⁰ ari gaaraa ari tuo-lun tinɲaa, ari si-nyuaraa, ari nialin sɪi chei niaa yirin, ari nialin sɪi girima lilaa dɔŋɔba kiaa, niaa deenba kuŋ-kala bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuonɛ. ¹¹ Ma dɔŋsun faa ɲaa wiaa deenba nɛ. Ama Wia fo ma haacheba ta nɛ. Wia nɛ tiima. A tin la Tiina Kirisito Yesu wiaa ari Wia Diŋ-zonɛ-la dolun lɛ, ma ɲaa tuo-pul timma nɛ Wia teenɛ.

U maga di la leŋ disin wu-ɲaalaa

¹² Mi jaŋ wuo bul ari di mi nɛ cho, mi jaŋ ɲaa wii-na kala mi sɪi che. Wutitii nɛ, ama wii-na kala bi jaŋ ɲaa wu-zonɛ a pimi. Mi jaŋ wuo bira bul ari mi nɛ cho, mi jaŋ wuo ɲaa wii-kala, ama mi bi jaŋ sei di kuŋ-kala keŋ dolun mi lɛ. ¹³ Nuu ma hɛ dime a ma jaŋ bul, Wia nɛ ɲaa kudiilee ba dii hihe luoronɛ lɛ, ka luoronɛ ma laa kudiile-la bibil. Wutitii nɛ, ama Wia jaŋ leŋ di kudiilee

ari luoru-la kala pua. Wia bi nuhuobiine ŋaa duu keŋ u yaraa ŋiŋaa disinniŋ, ama duu keŋ u yaraa tima pupu. Wia ne tii yara-la maa. ¹⁴ Wia doluŋ ɛ ne u chise la Tiina Kirisito suuŋ ɛ. U jaŋ chise la ma suuŋ ɛ. ¹⁵ Ma bi jiŋ ari ma yaraa ŋaa Kirisito yaraa seme doŋo nee? Ma bira biina ari mi jaŋ wuo joŋ Kirisito yaraa seme doŋo a mere ha-chorumuŋ yaraa ɛ? Ai, mi bi jaŋ ŋaa ŋii. ¹⁶ Koo ma bi jiŋ di baala ne keŋ ha-choruŋ-la piŋ, ba kala ŋaa kubala nee? Wia teniŋ tuoŋ ba chaasa bul, “Baala ari u haala jaŋ mere doŋo ɛ a ŋaa kubala.” ¹⁷ Ūii titia ne nii-la si keŋ u titia mu mere la Tiina Kirisito ɛ, ba duu ŋaa kubala ne Wia Diŋ-zoŋ-la doluŋ ɛ. ¹⁸ Má liise ma titia disinniŋ ɛ. Haache-doŋ-na kala nuhuobiine si ŋaa bi u yaraa ka chei, ama baal-la si ŋaa disinniŋ yie chei u yaraa kala ne. ¹⁹ Ma bi jiŋ ari ma yaraa ŋaa Wia Diŋ-zoŋ-la u si joŋo pima dia nee? Ma dee bi ma titia tii. Wia ne tiima. ²⁰ Wia joŋ u chaliŋ ne yooma. Ūii wiaa, má keŋ ma yaaraa tiŋ tiŋtimii-la síi tɔre Wia tuoŋ.

7

Pɔɔl bul ha-jaari wiaa

¹ Teŋ-la ma si ŋmuŋsa pimi tuoŋ ma piesemi wiaa doŋsuŋ. Mii che di mi bul wiaa a tige wialiŋ ɛ ne. U ŋaa wu-zoŋ ne di baala ne bi haala jaa. ² Ama a tiŋ wu-liiliŋ wiaa, baal kala jaa u haala, di haal ma kala jaa u bala. ³ U maga di baala ari u haala joŋ ba titia a pipi doŋo, a ŋiŋaa doŋoba tuotɔre wiaa. ⁴ Haala bi

u titia tii, u bala ne tiuu, baala ma bi u titia tii, u haala ne tiuu. ⁵ Di baala níi che u haala, u bi maga di haala via, di haala ma níi che u bala, u bi maga di u bala ma via, see di ba kala seye ari ba bi jaŋ jiiŋ doŋo a mage tapulaa baŋmene, aŋ joŋ ba titia kala he Wii-chuoluŋ le. Ama di ma ne chuole Wia dere, má bira suomo jiiŋ doŋo. Di ma níi ŋaa ŋii, Sitaani bi jaŋ wuo na woŋbiinŋ a joŋma he haache le a tiŋ ma si bi ma titia keninŋ jiiŋ wiaa. ⁶ Mi síi bul wiinŋ deenŋ a pipima, u bi naga ari mii che di mi bil wii ne pima di ma tuto. ⁷ Wutitii ne, mi fa jaŋ cho di ma kuŋ-kala nagemi a bi haala jaa. Ama nuu ma kala ari u wii Wia si joŋo pu ne. Wia yie joŋ wiinŋ deenŋ a pi kubala a joŋ wii doŋ a pi nuu doŋ maa.

⁸ Mii che di mi bul bonjoŋŋoo ari ha-bonjoŋŋoo ari ma yo-haalaa wiaa ne. U jaŋ ŋaa wu-zoŋ di ma ma ne nagemi a bi baala koo haala jaa. ⁹ Ama di ma ne bi ma titia wuo kikenŋ, má mu jaa balaba ari haalaa. U ne kpia ma si jaŋ joŋ baalaa koo haalaa wiaa a he ma nyuŋ le.

¹⁰ Baala-la si kenŋ haalaa ari haala-la si kenŋ balaba, mii che di mi bul wiinŋ deenŋ pima ne. Mi titia dee bi bul, ama la Tiina níi bul wii-la. U ne ŋla: ari haala bi maga duu via u bala, ¹¹ ama di haal ne via u bala, u maga duu bira sí baal doŋ jaa ne, aŋ hoŋ a ŋaa ha-bonjoŋ. Duu ne na duu bi bonjoruŋ wuo hoŋ, u maga duu miira mu u bala teenŋ. Baala ma bi maga duu via u haala.

¹² Ma ni-kaanaa maa, mi-na Pool ne bul wiinŋ deenŋ pipima, la Tiina Wia dee. Di baal-la si laa Wia wiaa dii ne kenŋ haal-la si bi Wia wiaa laa

dii, di haal-la nē sēyē di ba hōj, baal-la bi maga di u viau. ¹³ Di haal-la si laa Wia wiaa dii nē kēj baal-la si bi Wia wiaa laa dii, duu nē sēyē di ba duu hōj, u bi maga di haal-la viau. ¹⁴ Wii-la si tii nē ŋla: Di haala nē laa Wia wiaa dii aŋ ka u bala bi laa dii, a tiŋ haal-la wiaa, Wia yie joŋ ari baal-la ma bi disinniŋ kēnē. Ūii titia nē, di baal nē laa Wia wiaa dii aŋ ka u haala bi laa dii, a tiŋ baal-la wiaa, Wia yie joŋ ari haal-la ma bi disinniŋ kēnē. Di ŋii fa dee, ba biiriŋ fa jaŋ nage nialiŋ si bi Wia ka chuolē biiriŋ a kēj disinniŋ. Ama ba biiriŋ bi disinniŋ kēnē Wia teenj. ¹⁵ Baal koo haal, di ba tuōj nii-la si bi Wia ka chuolē nūi che di nii-la u si jaa viiri, u maga duu viiri. Duu nē viire, nii-la sūi chuolē Wia bi wii ŋaa chei. Wia yie chiche di ma hōj som nē. ¹⁶ Haal-la si laa Wia wiaa dii, aŋ ka u bala bi Wia wiaa laa dii, ēē nē ŋ jaŋ wuo ŋaa jiŋ ari ŋ bala ma jaŋ ku laa Wia wiaa dii? Baal-la ma si laa Wia wiaa dii, ka u haala bi Wia ka chuolē, ēē nē ŋ ma jaŋ wuo ŋaa jiŋ ari ŋ haala jaŋ ku laa Wia wiaa dii?

¹⁷ Ku-la kala Wia si joŋo piŋ, ari ŋii ŋ fa si naga ka Wia yiriŋ, u maga di ŋ kēnu nē. Wiiŋ deej nē mi didage nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi lee-na kala. ¹⁸ Di nuu nē fa keru u peniŋ ka Wia yiru, u bi maga duu biine ari u ŋaa wu-bōj nē. Di nuu ma nē bi u peniŋ kere aŋ ka Wia yiru, u tiina bi maga duu keru u peniŋ. ¹⁹ Di ŋ keru ŋ peniŋ koo di ŋ bi kere, u bi wii kēnē Wia teenj. Wii-la si ŋaa siifiŋ wii nē, di ma tuto Wia niŋ wialiŋ u si bula. ²⁰ Nuu-kala si nage ŋii aŋ ka Wia yiru, ú nage ŋii. ²¹ Di ŋ nē fa ŋaa yoŋ

aŋ ka Wia yiriŋ, sí leŋe duu ŋaa wii-kala. Ama di ŋ ne na woŋbiinŋ ŋ si jaŋ wuo tii ŋ titia, u maga di ŋ tii ŋ titia ne. ²² Yoŋ-na kala la Tiina Kirisito si yira, u tiina tii u titia ne Kirisito teenŋ. Ŋii titia ne nii-la si tii u titia aŋ ka Kirisito yiru, ŋaa Kirisito yoŋ ne. ²³ Kirisito ne joŋ u chaliŋ yooŋma. Ŋii wiaa, ma sí nuhuobiinee yosuŋ ŋaa. ²⁴ Mi naaŋbiirinŋ, nuu-kala si nage ŋii aŋ ka Wia yiru, u maga duu nage ŋii titia ne.

Bonjonoŋoo, ha-bonjonoŋoo ari yo-haalaa wiaa

²⁵ Ma si piesemi wii-la a mu tige ha-toloo le, Wia bi wii-kala bula pila a mu tigeŋba le, ama Wia si fámi nennige ŋii, u leŋe mi ŋaa ni-titii, ŋii wiaa mii che di mi bul wii ne a tige ha-toloo le. ²⁶ A tiŋ læle tiŋteenŋ si dolie wiaa, u jaŋ zoŋ di baal ne bi haala keŋe. ²⁷ Ŋ jaa haala neŋ? Pupo ŋ síu via. Ŋ bi haala jaa? Ŋii-na bira sí haal che. ²⁸ Ama di ŋ ne jaa haala, ŋ bi haache wii ŋaa. Di ha-tolo ma ha si bi bala jaa, duu ne jaa bala, u bi haache wii ŋaa. Ama nialiŋ si jaa haala koo baala, ba yie juu wiwalimaa tuoŋ ne. Mi bi che di ma juu wiwalimaa deenŋba. Ŋii ne tii mi si ma sí baala koo haala keŋ. ²⁹ Mi naaŋbiirinŋ, wii-la mi síi bul ne ŋla: La bi jaŋ dieni dunia deenŋ le. Ŋii wiaa, nialiŋ si keŋ haalaa, maga di ba nage ari ba bi haalaa keŋe ne. ³⁰ Nialiŋ síi yel maga di ba nage ari ba tuoŋ bi cheye, ka nialiŋ síi moŋ maga di ba naga ari ba tuoŋ bi tɔɔ. Nialiŋ síi yoo kiaa maga di ba nage ari ba bi kuŋ-kala ka yoo. ³¹ Bayalaa ma

maga di ba nage ari ba bi kiaa yalle. Dunia deen nagiŋ, u bi jaŋ dieni kiŋkeŋ.

³² Mi bi che di wiaa walimema. Baal-la si bi haala kene yie joŋ u nyuŋ kala he la Tiina tiŋtiŋŋaa le ne. U yie chiche duu tima pi u Tiina duu tuoŋ tore ne. ³³ Ama baal-la si keŋ haala yie bibiine dunia wu-ŋaalaa wiaa ne, bee wiaa u yie chiche duu ŋaa wiaa duu haala tuoŋ tore ne.

³⁴ Ŋii wiaa, u yie keŋ tuobiinaa balia ne a titiŋ u tiŋtiŋŋaa. Haal-la koo ha-tolo-la si bi bala kene yie joŋ u titia kala a he la Tiina tiŋtiŋŋaa le ne. U yie chiche duu yaraa ari u tuoŋ kala pulle Wia teen ne. Ama haal-la si keŋ bala yie joŋ u titia kala he dunia wu-ŋaalaa le ne, bee wiaa u yie chiche duu ŋaa wiaa duu bala tuoŋ tore ne. ³⁵ Mii che di ma pe ma titia le ne, ŋii ne tii mi bubul wiin deen. Mi bi che di mi kirima ma tuotore wu-ŋaalaa le. Ama mii che di ma ŋaa wialin sii to wonbiin le ne, a joŋ ma titia ari ma wii-wii-kala a he la Tiina tiŋtiŋŋaa le.

³⁶ Baala si suge ha-tolo duu jaa, di haal-la ma ne seye di ba jaa doŋo, aŋ ka a tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa wiaa ba hoŋo aŋ bi doŋo le he, di baal-la ne bene ari u bi u titia wuo keŋ, duu che siifesiŋ duu jin haal-la, u maga duu jaau a kenu. U ŋii bi haache kene. ³⁷ Ama di baal ne he dime a jin u tuoŋ le ari u jaŋ hoŋ aŋ bi haal jin, a biine wi-la le a mu dere, a wuo keŋ u titia woruŋ haalaa wiaa le, a wuo jin ari u bi jaŋ jaa ha-tolo-la u si suga, ama ba duu hoŋ aŋ bi doŋo jin, u tiina ŋaa wu-zoŋ ne. ³⁸ Ŋii wiaa, di baal-la ne jaa haala u ŋaa kukeri ne, ama nii-la si bi haala jaa ne paala kpiau.

³⁹ Haala si keŋ bala, di u bala ne he u miisij le, u bala-la ne tiu. Ama di u bala ne suba, u keŋ woŋbiij duu bira jaa baal doŋ u si cho. Ama u maga duu jaa nii-la si cho la Tiina ne. ⁴⁰ Duu ne bi bala jaa, u jaŋ na tuotoŋ. Mi tuobiinaa ne ŋii. Mi bul wiij deej, bee wiaa ma jima ari Wia Diŋ-zoŋ-la hemi le.

8

Vuiaa kiaa diiniŋ wiaa

¹ Ma si piesemi wiaa doŋsuŋ a mu tige vuiŋ kudiilee le, mii che di mi bul wiaa a mu tige ba le ne. U ŋaa wutitii ne ari la kala jij wiaa ne. Wu-jimiŋ saa yie keŋ u tiina bibigisi u titia le ne. Ama nialiŋ si cho niaa yie peba le ne di ba chiŋ wialiŋ ba si laa dii le woruŋ. ² Nii-la si biina duu jij wiaa ne, u bi wii-kala jij ari u si maga duu jij ŋii. ³ Ama di nuu ne cho Wia, Wia jij u tiina ne.

⁴ Ūii wiaa aŋ ka vuiŋ kudiile-la wiaa. La jima ari vuiŋ bi ku-wei ŋaa. La bira jima ari Wii-bala duŋduŋ ne he dime. ⁵ Di vuiaa ma ne he dime, di ba ne he wia nyuŋ koo tinteen, di ba ne keŋ doluŋ niaa le maa a yuge, ⁶ la-na jij Wii-bala ne. U ne ŋaa la Nyimma. U ne ta kuŋ-kala si he dime. U ne tiila. U le ne la to a keŋ miisij. La Tiina ŋaa kubala ne. U ne Yesu Kirisito. U le ne Wia to a ta kuŋ-kala. U le ne la to a keŋ miisij maa.

⁷ Ama niaa kala dee bi wiij deej jij. Niaa doŋsuŋ fa kpaare vuiaa a mal ne kiŋkeŋ, ari jiniŋ kala di ba ní dii vuiaa kudiilee, ba yie biine ari ba pe nialiŋ síi kpaare vuiaa le ne.

Ba yie bibiine ba tuobiinaa ɛ ari ba ɣaa wii ne a chei. ⁸ Kudiilee bi jaŋ wuo leŋ di Wia ari nuhuobiinee pege zɔŋ. Di ɣ ne dii kudiilee dɔŋsuŋ aŋ vivia dɔŋsuŋ, u tuo wii-kala Wia teenj. ⁹ Ma nialij si laa Wia wiaa dii a jij ari ma jaŋ wuo dii kuŋ-kala, má fiɛɛ ma siaa, di ɣii dee ma jaŋ leŋ di nialij ma si laa Wia wiaa dii aŋ bi ba ɛ china woruŋ juu haache ɛ. ¹⁰ Ma nialij si waa Wia wiaa ɛ, di ma dɔŋsuŋ ne juu vuiŋ dia a hɔnɔ didii kiaa, di nialij si bi waa Wia wiaa ɛ ne nama di ma dii kudiilee deenba, ma bi jij ari ba ma jaŋ to ma hariŋ a didii kiaa deenba? Ba si ɣaa ɣii, ba jaŋ biine ari ba ɣaa wii ne a chei. ¹¹ A tiŋ ma wu-jimiŋ deen, ma naanbie tele ne, nii-la wiaa Kirisito si suba. ¹² Ɔii wiaa, di kudiile-la ma sí dii ne leŋe di ma naanbiirin to a juu haache ɛ, maa chei u tuobiinaa ne ɣii. Di ma ne ɣaa ɣii, ma juu Kirisito haache ɛ ne. ¹³ Ɔii wiaa, di mi ne jima ari di mi ne dii kudiil dɔŋ, mi naanbie jaŋ tel, ɣii-na mi bi jaŋ dii.

9

Wialij Yesu nanzɔɔba si jaŋ wuo ɣaa

¹ Ma si nami ɣii, mi bi mi titia tii? Mi bi Wia nanzɔɔ ɣaa? Mi ha bi Yesu la Tiina naa? Ma si laa wialij dii bi daga ari mi tima pi la Tiina neɛ? ² Di niaa dɔŋsuŋ ne paala bi laa dii ari mi ɣaa Wia nanzɔɔ, ma-na teenj mi ɣaa ne. Miisila ma si kene la Tiina Kirisito teenj daga ari mi ɣaa u nanzɔɔ ne a tima pupu.

³ Di niaa ní bul mi teenj, ɣla ne mi yie bul a laa mi titia: ⁴ U bi wonbiin kene la sí bul Wia

wiaa a pipima, di ma ma pila kudiilee ari liiŋ la nyunyua, koo? ⁵ U bi woŋbiinŋ keŋe di la ma jaa haalaa, di ba to la hariŋ a mumu lere-la la sii bul Wia wiaa, koo? Wia naŋzɔɔba doŋsuŋ ari la Tiina Yesu ŋaanaa ari Piita ba sii yire Kiifas yie ŋaa ŋii ne. ⁶ Koo la di Banabas duŋduŋa ne maga di la bul Wia wiaa aŋ pe tima pe la titia lee? ⁷ Laali-yuori bee ne yie chiche u titia kiasa u tiŋtiŋŋaa le? Paari bee ne bi u titia бага kiasa ka dii? Na-daari bee ne bi u titia na-yiliŋ ka chage?

⁸ Ma biina mi keŋ wialiŋ dunia niasa sii ŋaa tapulii-na kala ne la kaa mimagisee? Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niasa tuto, ba bi ŋii titia bula ba lee? ⁹ Wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil tuɔŋ, ba bula ari “Ba bi muŋ-nɔnnu chaŋk-paŋŋaa ka chagise.” Wia sipaŋ tuo muŋ-nɔnnu-la le. ¹⁰ Wia si bul wiinŋ deenŋ, la wiaa ne u bubul ŋii. La nialiŋ sii bul Wia wiaa ne ba ŋmuŋse wiinŋ deenŋ pa. Paaraa ari nialiŋ sii kuŋ бага kiasa kala yie yiyele ari ba keŋ toruŋ ne kialinŋ le. ¹¹ ŋii titia ne Wia wialiŋ la si bula pima nage ku-doho ne la duu ma teenŋ. ŋii-na di ma nii pela le ari dunia kiasa, ma si biina ari maa ŋaa kikieli ne. ¹² Di ma nii pi niasa doŋsuŋ kiasa deenba, u bi maga di ma faasa pila a kiiba? Ama la ha bi kuŋ laa ma teenŋ, di la si wii-kala ŋaa keŋe Wia wu-zomɔ-la si tige Kirisito woŋbiinŋ le. ¹³ Nuu-kala dii u tiŋtiŋŋaa lerinŋ ne. Ma jima nii-la sii tiŋ Wia-dia le ka dii Wia-dia le ne, ka nialiŋ ma si kpu pusunŋ pipi Wia ma yie didii namia-la ne. ¹⁴ ŋii titia ne la Tiina bul di nialiŋ sii bul Wia wu-zomɔ-la, di ba

ma to dime a ma didii ba kudiilee.

¹⁵ Ama mi ha bi woŋbiiŋ deen to a chiche mi ku-chεεεε. Mi saa bi teniŋ deen ŋmuŋsa pima, di mi laa kiaa ma teen. Mi bi jaŋ sei di nuu-kala joŋ kuŋ pimi, di mi sí wuo bigisi mi titia le woŋbii-la mi sí to le. Mi si jaŋ suu ne kpia nuu-kala si jaŋ ŋaa ŋii mi le. ¹⁶ Mi bi woŋbii kene di mi bigisi mi titia le a tiŋ mi sí bul Wia wu-zomɔ-la wiaa. Ba tiŋmi ne di mi bulba. U saa fa jaŋ lore pimi di mi ne bi Wia wu-zomɔ-la bula. ¹⁷ Di mi ne fa bul Wia wu-zomɔ-la mi titia tuɔɔruŋ le, ŋii ne mi fa jaŋ chiche di mi laa time. Ama tiŋtimii deen mi sí tiŋ, mi titia tuɔɔruŋ le dee mi titiŋ, ama Wia ne si mi titiŋ. ¹⁸ Ŋii wiaa saa, beε kuŋ time ne ba jaŋ joŋo tiŋmi? Mi bi kuŋ-kala ka che. Mi tiŋtimiŋ ne di mi bul Wia wu-zomɔ-la a pima, a sí kuŋ-kala laa nuu-kala teen. Mi bi jaŋ laa ku-la si maga di mi na a tiŋ mi sí bul Wia wu-zomɔ-la wiaa.

¹⁹ Mi ne tii mi titia, mi tuo nuu-kala yoŋ. Ama mi keŋ mi titia ŋaa nuu-kala yoŋ ne di mi na niaa yuge di ba ku to Wia. ²⁰ Di mi ne mu Juu tiŋŋaa teen, mi yie keŋ mi titia a nage ari mi ŋaa Juu tiina ne, di mi wuo bul Wia wiaa piba, di ba wuo ku to Wia. Di mi ne mu nialiŋ sí to wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto teen, mi yie keŋ mi titia a nage ba tuɔŋ doŋɔ ne, ama mi bi ba woŋbii-la-na ka to. Mi yie ŋaa ŋii di mi wuo na di ba doŋsuŋ ku tuto Wia ne. ²¹ Ŋii titia ne, di la di nialiŋ si bi Juu tiŋŋaa ŋaa ne hoŋɔ, mi yie keŋ mi titia birime ba doŋɔ ne, di mi wuo na di doŋsuŋ ku tuto Wia. Wiŋ deen bi naga ari mi bi wialiŋ Wia si bula di la to ka to. Ama

mi sene tuto wialiq Kirisito si bula ne. ²² Di mi ne mu nialiq si bi waa Wia wiaa le teen, mi yie keq mi titia a nage ba doqo ne, di mi wuo leq di ba ku to Wia. Mi yie keq mi titia birime a nage nuu-kala ne di mi wuo laa doqsuq ta, di mi ne wuolo. ²³ Wiaa deeqba kala mi sii qaa, mii qaaba a tiq Wia wu-zomq-la wiaa ne. Mi qaa qii di mi ma wuo na ku-zomq-la nialiq si laa Wia wu-zomq-la dii si jaq na Wia teen ne.

²⁴ Ma kala jima ari di ba nii fa, fifaara-la kala yie fa ne. Ama ba tuq ni-bala ne yie dii. Qii wiaa, ma faasa fa a wuo dii a laa kiaa.

²⁵ Fifaari-na kala ba sii dagu yie wuo keq u titia wii-na kala le ne duu wuo fa a dii. Ama u si yie fa a dii ku-la, u bi dieni aq ka u chei. Ama la-na yie fa a dii ku-la si bi chei ne. U jaq he dime deeq deeq. ²⁶ Qii ne tii mii fa tegi tegi a mumu dideriq qii. Bira qii ne tii mi nage chorja qmuqmooro qii. Mi bi mi nisiq viise tita pei.

²⁷ Mi keq mi titia kala a qaa mi yaraa diri ne ari qmobuq le. Mi qaa qii di mi wuo keq mi titia he doqo le ne. Di qii dee, di mi ne bul Wia wu-zomq-la a dere, ba jaq bula pimi ari mi bi toru kene Wia kuorii-la tuq.

10

Ma si vuiaa kpaaru

¹ Mi naanbiirin, mii che di ma liise mu yi wii-la si qaa la naabalimaba fa sii to Moosis hariq le. Wia leq duqnbiliqbaanq ne ku kiesse to ba kala le, a beq ba nyuq woruq ba kala kieli mug-bal-la ba sii yire Mugi-fiaq.

² Duogbilingbaan-la si kiese toba le nii leŋ ba wuo kieli muga-la. U nii nage ari ba kala fa fo Wii-chuoŋe liiŋ ne a ŋaa Moosis haritooro.

³ Ba kala ma dii kudiile-la Wia si joŋo lo a piba.

⁴ Ba kala ma ne nyua lii-la si lii Wia teenŋ. Lii-la Wia si piba di ba nyua lii buŋ le ne. Kirisito titia ne saa ŋaa Buŋ-la, ka u to ba hariŋ. ⁵ Ari nii kala, Wia tuoŋ fa bi ba jesii nyuŋ toŋo, nii wiaa ne tii Wia kpuba giri-bine tuoŋ.

⁶ Wiaa deenba kala ŋaa wu-magilaa ne. Baa dagela di la si wu-bonŋoo cho ari niaa deenba fa si choba nii ne. ⁷ Ma si vuuiaa kpaaru ari la naabalimaba tuoŋ niaa doŋsuŋ fa sii kpaaru nii. Wia tenii tuoŋ ba si, "Nialii hono di ba dii kudiilee, aŋ sii gua a ŋaa wu-liiliŋ." ⁸ Bira u bi maga di la ŋaa wu-liiliŋ, ari la naabalimaba tuoŋ niaa doŋsuŋ fa sii ŋaa nii. Iii wiaa ne tii Wia leŋ ba niaa bui mara ari batori sii suu che-bala. ⁹ Ba tuoŋ doŋsuŋ ma fa magise la Tiina Wia ne. Iii ne u leŋ diŋŋaa diŋba a kpu. U bi maga di la ma magisu. ¹⁰ Ba tuoŋ doŋsuŋ ma fa gugurime wiaa Wia teenŋ. Iii ne u leŋ u tiŋdaara ku kpuba. ¹¹ Wia ŋaa wiaa deenba kala ba le duu chagileba ne. Ama ba saa ŋmuŋse wiaa deenba bil ne a pila di ba didagela wiaa ne. La he bua-la le dunia si kpage dideriŋ ne. ¹² Iii wiaa nuu-kala si biina ari u chiŋ woruŋ ne wialiŋ u si laa dii le. U maga duu fiele u siaa ne, di nii dee u jaŋ tel. ¹³ Di Sitaani ne ku magise nuu, u maga duu jiŋ ari nii titia ne Sitaani yie mimagise nuhuobiinee kala. Ama Wia keŋ wutitii ne. U bi jaŋ sei di Sitaani magise ma a kieli nii ma

si jaŋ wuo ŋaa, a chiŋ wialin ma si laa dii le. Bua-la Sitaani sii magisema maa, Wia jaŋ pima doluŋ di ma wuo nyalime. U jaŋ dagema woŋbii-la ma si jaŋ to a lii wii-la le.

¹⁴ Ŋii wiaa, mi naŋdoŋ-choolie, má liise ma titia vuiiaa kpaariŋ le. ¹⁵ Mi jima di ma keŋ wujimiŋ ne, ŋii ne tii mi bul wiin deen pipima. Má biine wiin deen woruŋ. ¹⁶ Di la ní dii kudiile-la Kirisito si si di la dii a liliisi u wiaa, la yie sul Wia ne, aŋ ka la joŋ nyunyuala-la a nyua u tuoŋ kiaa. La si ŋaa ŋii yie dage ari a tiŋ Kirisito chaliŋ wiaa la ŋaa kubala ne. Di la ne dii boroboro-la maa, u ŋii daga ari a tiŋ Kirisito yaraa wiaa la kala ŋaa kubala ne. ¹⁷ Boroboro bala ne la yie didii. Ŋii wiaa la kala ŋaa kubala ne, bee wiaa la kala keŋ boroboro bala ne a kaa kpa a doŋo. ¹⁸ Má biine mu yi Iziral tiŋŋaa le, ba nialiŋ fa si yie kpu pusuŋ a nyige a pipi Wia. Di ba ne kpu puna-na kala, ba ma yie chaŋ ba toruŋ ne. Ŋii daga ari ba di Wia kala ŋaa kubala ne a tiŋ ba kala si dii puna-la ba si kpu pi Wia. ¹⁹ Wiin deen mi si bula, u bubuoŋ ne bee? Ma biina mi si di vuiiaa ari vuiiaa kudiilee ŋaa kiaa nee? ²⁰ Ai, wii-la mi si bula ne ŋla: Di vui-kpaaraa ne kpaare vuiŋ, kuŋ-na kala ba si kpua, ba yie kpu pi jiŋsiŋ ne. Wia dee ba kpu pa. Mi saa bi che di ma di jiŋsiŋ ku ŋaa kubala. ²¹ Ma di Wia bi jaŋ wuo pe nyunyuala, aŋ ka ma di jiŋsiŋ ma pe nyunyuala. Ma bira bi jaŋ wuo didii kiaa Wia teen aŋ bira mu didii jiŋsiŋ ma teen. ²² Koo laa che di la ŋaa di Wia baaniŋ sii nee? Koo la biina la ne dolie kii Wia?

²³ Mi jaŋ wuo ŋaa wii-kala, ama ba kala bi

jaŋ wuo pemi ɛ. Ba kala bi jaŋ wuo ŋaa di mi waa Wia wiaa ɛ. ²⁴ Nuu-kala bi maga duu ŋaa u tuɔtɔre wiaa, ama u maga duu ŋɔŋaa u dɔŋɔ tiina tuɔtɔre wiaa nɛ. ²⁵ Ma jaŋ wuo dii namiana kala ba sɪi yallu yɔɔɔ ɛ. Ma sɪi leŋe di ma tuɔbiinaa walimema a mu tige namia-la ɛ, ari ma jaŋ wuo dii koo ma bi jaŋ wuo dii. ²⁶ Wia teniŋ wiaa tuɔŋ ba si, “Dunia ari kuŋ-kala si hɛ u tuɔŋ, la Tiina Wia nɛ tiiba.” ²⁷ Di nii-la si bi Wia ka chuɔɔɛ nɛ yiriŋ di ŋ ku dii kiaa, di ŋ nɛ cho di ŋ mua, mu a dii, ama sɪi leŋe di ŋ tuɔbiinaa walimiŋ a mu tige kudiile-la ɛ, ari u maga di ŋ dii koo u bi maga di ŋ dii. ²⁸ Ama di nuu nɛ bula piŋ ari kialiŋ ŋ sɪi dii ŋaa vuiŋ kiaa nɛ, u naga ari nii-la si bula piŋ tuɔbiinaa ka walimu nɛ a mu tige kudiile-la ɛ. Ŋii wiaa sɪi dii. ²⁹ Sɪi ŋ tuɔbiinaa ɛ to a dii, to nii-la si bula piŋ tuɔbiinaa ɛ a sɪi dii. Di mi nɛ jima ari mi kɛŋ woŋbiŋ di mi ŋaa wii, bɛɛ nɛ saa tii nuu dɔŋ tuɔbiinaa jaŋ wuo pɔ di mi sɪi wii-la ŋaa? ³⁰ Di mi nɛ lolle Wia aŋ-na dii kudiil-na kala, ɛɛ nɛ saa nuu dɔŋ jaŋ wuo bul ari mi cheye nɛ a tiŋ kudiile-la mi si die wiaa?

³¹ Ŋii wiaa kuŋ-na kala ma sɪi dii ari kuŋ-na kala ma sɪi nyua, wii-na kala ma sɪi ŋaa, má ŋaa ba kala di Wia yiriŋ yire. ³² Wii-na kala ma sɪi ŋaa ɛ, má pɔ ma titia ɛ. Ma sɪi leŋe di Juu tiŋŋaa koo nialiŋ si bi Juu tiŋŋaa ŋaa via Wia woŋbiŋ. Ma sɪi leŋe di nialiŋ ma si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, di ba dɔŋɔ ma tel. ³³ Má ŋɔŋaa ŋii mi sɪi ŋaa. Wii-na kala mi sɪi ŋaa, mi yie chiche di mi pɛ nuu ɛ nɛ. Mi bi che di mi

ɲaa wiaa a pe mi titia le. Ama mii che di mi pe ni-dan le ne, di Wia wuo laaba ta.

11

Ŋii si maga di haalaa chuɔle Wia

¹ Má chesimi ari mi sí chesi Kirisito ɲii. ² Ma ɲaa kukeri ne ma si liisi mi wiaa wii-kala le a tuto wialɲ mi si dagema. ³ Ama mii che di ma ɲɲ ari Kirisito ne ɲaa baal-na kala sipaa-laara, ka baala ma ne ɲaa haala sipaa-laara, ka Wia ma ne laa Kirisito sipaaɲ. ⁴ Ŋii wiaa di baal ní chuɔle Wia, koo duu ní bul Wia wiaa niaa tuɔɲ, duu ne joɲ kuɲ tɔ u nyuɲ, uu hiise Kirisito ne. ⁵ Di haal ma kala ní chuɔle Wia koo duu ní bul Wia wiaa, aɲ bi kuɲ joɲo tɔ u nyuɲ, uu hiise u bala ne. Di haal ne bi kuɲ joɲo tɔ u nyuɲ, u naga ari u fuɲ u nyuɲ ne. ⁶ Di haal ne bi che duu joɲ kua tɔ u nyuɲ, u maga di u fuɲ u nyuɲ ne. U si ɲaa hiisi wii ɲii di haala ne fuɲ u nyuɲ koo duu ke u nyuɲ ɲii, u maga di haala joɲ kuɲ ne a tɔ u nyuɲ. ⁷ Baala-na bi maga duu joɲ kuɲ a chu tɔ u nyuɲ, beɛ wiaa ɲii Wia si naga, ɲii titia ne u ɲaa baala. Baala tula ma lii Wia teen ne, ka haala ma tula lii baala teen, ⁸ beɛ wiaa haala le dee Wia to a ɲaa baala, ama u to baala le ne a ɲaa haala. ⁹ Bira, Wia bi baala ɲaa a tiɲ haala wiaa, ama u ɲaa haala ne a tiɲ baala wiaa. ¹⁰ A tiɲ Wia tinɲaaraa wiaa haala maga duu joɲ kuɲ ne a vɔɔ tɔ u nyuɲ. ¹¹ Nialɲ si laa Kirisito wiaa dii le, baala bi u titia tii, haala ma bi u titia tii, ba kala tii dɔɲo. ¹² Wia si to baala le a ɲaa haala ɲii, ɲii titia ne haala ma lulul baala. Wia ne ɲaa ba kala. ¹³ Má titia biine

wiiŋ deeŋ woruŋ, a na di haal nii chuole Wia lee-la nialii si laa Yesu wiaa dii sii hilimu aŋ bi kuŋ joŋo to u nyuŋ, u zomɔ nee? ¹⁴ Wia si ŋaa baala, u daga ari baala ari nyu-puŋ-duduosuŋ keŋ hiisiŋ ne, ¹⁵ ama haala-na tuɔŋ jaŋ wuo tɔre a tiŋ u nyu-puŋ-duduosu-la. Wia joŋ nyu-puŋ-duduosuŋ pi haala di u kaa to u nyuŋ ne. ¹⁶ Di nuu ne saa che duu keŋ wiiŋ deeŋ kaa lere, mi jaŋ bul ari wii-la ne la tuto. Wii doŋ kala tuo. Nialii si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ma ka to ŋii ne.

*Ŋii si maga di la dii kialii a liliisi Yesu wiaa
Mat. 26.26-29; Maak 14.22-25; Luuk
22.14-20*

¹⁷ Mii che di mi dagema wiaa banmene ne. Di ma ne hilime di ma chuole Wia, ma yie bi doŋo le pe. Ma yie chichei doŋo ne. Ma ha bi woruŋ ŋaa. ¹⁸ Wii-la mi sii che di mi bul ne ŋla: Mi nia ari di ma ne ku hilimi di ma chuole Wia, ma bi nii-bala ka keŋ. Mi saa laa dii a nage wutitii mua he wiiŋ deeŋ mi si nia le. ¹⁹ U paala maga di ma pore doŋo le ne, di ba to ŋii le a na nialii si ŋaa ni-titiiba. ²⁰ Di ma ne ku hilimi, di ma dii kudiile-la la Tiina Kirisito si si di la didii a liliisi u wiaa, u dee ma didii ŋii. ²¹ Di ma nii dii, nuu-kala yie didii u kudiilee ne. Doŋsuŋ keŋ losuŋ, ka doŋsuŋ ma bugi. ²² Bee ba! Ma bi diisiŋ kene ma si jaŋ wuo hoŋ dime a dii kudiilee aŋ pe nyunyua? Koo maa che di ma moŋ nialii si laa Yesu wiaa dii aa hilimi, aŋ leŋ di nialii si bi kuŋ kene ba tuɔŋ dii hiisiŋ nee? Bee ne maa che di mi bula pima a tige wiiŋ deeŋ le? Mi bibesema lee? Ai, mi bi jaŋ besema le.

²³ La Tiina Kirisito teenj ne mi laa wialinj mi si dagema. Titañ-la ba si joñ la Tiina Yesu yalle ne, u joñ boroboro ²⁴ a lolle Wia, añ kaa choge añ bul, “Mi yaraa ne ñla mi chogo pima, má laa dii. Má ma choge boroboro a didii, a liliisi mi wiaa.” ²⁵ Ñii ne ba si dii boroboro-la dere, u bira joñ nyunyuala ari si-huonj añ bul, “Nyunyuala deenj ne Wia joño a tita ñi-falii-la ma teenj. Mi jañ suu di mi chalinj jaase. Bua-na kala le di ma ní nyuau, má nyua a liliisi mi wiaa.” ²⁶ Ka di la Tiina-na ko, má dii boroboro deenj añ nyunyua nyunyuala tuonj. Di ma ní ñaa ñii, ma yie didii dajsia ne ari la Tiina Kirisito suu ma wiaa ne.

²⁷ Ñii ne tii di nuu-kala ne dii boroboro deenj, koo duu ne nyua nyunyuala-la tuonj, a bi ñii ñaa di la Tiina yirinj yire, uu tuuse la Tiina joñño ne ñii. U tiina ñaa chei ne. U bi la Tiina yaraa ari u chal-la joño ari ba ñaa siifianj kaa. ²⁸ Ñii wiaa nuu-kala maga duu laa sipaanj a beñ u titia le woruj añ-na dii boroboro-la, a nyua nyunyuala-la tuonj maa. ²⁹ Di nuu ne bi u titia le bene woruj ari boroboro-la u síi dii ñaa Kirisito yaraa ne, si-huo-la ma ñaa u chalinj, u keñ u titia bañña he ñmeninj ne ñii. ³⁰ Ma dajsunj he dime a bi ba titia le bene añ-na didii boroboro-la, añ pe nyua nyunyuala-la tuonj. Ñii ne tii ma dajsunj wiwiile ñii, ka dajsunj ma pugime, ka dajsunj ma suu. ³¹ Di la ne laa sipaanj beñ la titia le, la bi jañ keñ la titia bañña kaa he ñmeninj le Wia teenj. ³² Ama di Wia ne na di la cheye, u yie dogisela ne. U yie ñaa ñii duu síla joño pe dunia niaa le a dii la

sariya, a joŋ cheeriŋ pila.

³³ Ɔii wiaa mi naaŋbiiriŋ, di ma ne hilime di ma dii kudiile-la la Tiina si si la didii a liliisi u wiaa, má gberere doŋo. ³⁴ Di losuŋ ne keŋ ma doŋo, u maga duu dii kiaa u dia le ne aŋ-na ko. Di ma ne ŋaa Ɔii aŋ hilimi, Wia bi jaŋ joŋ cheeriŋ pima. Wu-kaana-la-na, di mi ne ko, mi jaŋ dagema ba woŋbiiriŋ.

12

Kialiŋ Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo dii zile la le

¹ Lelele, má leŋ di la bul kialiŋ Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo dii zile la le wiaa. Mi naaŋbiiriŋ, mii che di ma jiŋ kiaa deeŋba ne. ² Ma jima bua-la le ma fa si bi Wia ka chuole, ma faa to Sitaani hariŋ ne, a faa kpaare vuiaa maa. Vuiaa deeŋba fa bi wiaa wuo bubul. Ba leŋe ma yeŋŋi ne. ³ Mii che di ma jiŋ ari di nuu ne keŋ Wia Diŋ-zoŋ-la, u bi jaŋ wuo kaliba he Yesu le. Nuuna kala bi jaŋ wuo bul di Yesu ne ŋaa la Tiina, see di Wia Diŋ-zoŋ-la heu le.

⁴ Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo kialiŋ dii zile la le, ba yuga ne, ama ba kala lii u duŋduŋa teeŋ ne. ⁵ Woŋbiee yuga ne la si jaŋ wuo to a tima pipi Wia, ama Wii-bala ne la tima pipa. ⁶ Kialiŋ Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo dii zile la le yie tiŋ tiŋtiŋ-yiriba ne u niaa le, ama Wia ne toba le a titiŋ tiŋtimia-la kala. ⁷ Nuuna kala keŋ u wii ne Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo dii zile u le, duu kaa pipe u naaŋbiiriŋ le. ⁸ Wia Diŋ-zoŋ-la yie joŋo wu-jimiŋ a pi nuu u wuo bubul Wia wiaa pipi niaa. U yie joŋo wii pi nuu doŋo u wuo jiŋ Wia wiaa bubuŋo a wuo didageba woruŋ. ⁹ Wia Diŋ-zoŋ-la yie

ɲaa nuu dɔŋ ma keŋ yarida, ka dɔŋɔ ma keŋ doluŋ a ma wuo vivaare niaa, ¹⁰ ka dɔŋɔ ma keŋ doluŋ a kaa ɲaa wu-kpuŋkperisiŋ, ka dɔŋɔ ma keŋ doluŋ a wuo bubul Wia wiaa, ka dɔŋɔ ma bira keŋ wu-jimiŋ u yie jiŋ diŋsi-la si lii Wia teenŋ ari diŋsi-la si bi u teenŋ lia pɛɛɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la yie pi nuu dɔŋ ma doluŋ u wuo bubul wiaa, yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul, ka u pi dɔŋɔ ma wu-jimiŋ u wuo dage wialiŋ ba si bula bubuɔŋ. ¹¹ Tiŋtiŋ-yiri deenba kala lii Wia Diŋ-zɔŋ-la teenŋ nɛ. U titia tuɔɔruŋ ɛ nɛ u to a joŋ ku-yiri-yiri deenba a pi nuu-kala ari ɲii Wia si cho.

¹² Nuhuobiine yaraa ɲaa kubala nɛ, ama u naŋdaasiŋ yuga nɛ. La yaraa naŋdaasiŋ si yuga ɲii, ba kala pɛ dɔŋɔ ɛ nɛ a ɲaa yari-bala. ɲii titia nɛ Kirisito ma nage. ¹³ La nialiŋ si laa Yesu wiaa dii, la nage ɲla nɛ. La yuga nɛ, ama la ɲaa kubala nɛ. Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ɛ nɛ ba fola Wii-chuoɛ liiŋ, nialiŋ si ɲaa Juu tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Juu tiŋŋaa ɲaa, nialiŋ si ɲaa yosu ari nialiŋ si tii ba titia. Wia leŋe la laa u Diŋ-zɔŋ-la a hɛ la tuɔŋ nɛ.

¹⁴ Nuhuobiine bi naŋdaa-bala keɛɛ, u naŋdaasiŋ yuga nɛ. ¹⁵ Di nuhuobiine naaŋ nɛ bula ari u si bi nisiŋ ɲaa, ɲii wiaa u bi nuhuobiine naŋdaaŋ ɲaa, u si bul wii-la bi jaŋ leŋ di u sí nuhuobiine sɛmɛ dɔŋ ɲaa. ¹⁶ Di nuhuobiine digiliŋ ma nɛ si u bi siŋŋ ɲaa, ɲii wiaa u bi nuhuobiine yaraa sɛmɛ dɔŋɔ ɲaa, u ɲii bi jaŋ leŋ di u sí nuhuobiine sɛmɛ dɔŋ ɲaa. ¹⁷ Di nuhuobiine yaraa kala nɛ fa ɲaa siaa, ɛɛ nɛ nuhuobiine fa jaŋ ɲaa a ninii wiaa? Di

nuhuobiine yaraa kala ma ne fa n̄aa digilaa, ee ne u fa jaŋ n̄aa a ninii suɔraa? ¹⁸ U si nage nii, Wia n̄aa nuhuobiine naŋdaaŋ kala, kuŋ-kala ari u tiŋtimii, ari nii u si cho ne. ¹⁹ Di nuhuobiine fa keŋ naŋdaa-bala, nii ne u yara-la fa jaŋ he? ²⁰ U si nage nii, nuhuobiine naŋdaasiŋ yuga ne a mere doŋo le a n̄aa yari-bala. ²¹ Nii wiaa siaa bi jaŋ wuo bula pi nisiŋ ari u buu che, nii titia ne nyuŋ ma bi jaŋ wuo bula pi naasiŋ ari u biba ka che. ²² Di la ne bene, la jaŋ na ari nuhuobiine bi jaŋ keŋ doluŋ di u naŋdaasi-la si paala bi siifiŋ kiaa n̄aa ne tuo u le. ²³ La biina ari la naŋdaasi-la doŋsuŋ bi siifiŋ kiaa n̄aa, ama ba nyuŋ ne la yie biben woruŋ. La bi naŋdaasi-la niaa sii na nyuŋ ka beŋ woruŋ. ²⁴ Wia ne joŋ nuhuobiine naŋdaasi-la kala a mere doŋo le, a n̄aa u biben u naŋdaasi-la si bi siifiŋ kiaa n̄aa nyuŋ woruŋ. ²⁵ Wia n̄aa nii di nuhuobiine yaraa n̄aa kubala ne a kala tima pipe doŋo le. ²⁶ Di nuhuobiine seme doŋo nii wii, u yaraa kala nii wii nii, di ba ne bira bese nuhuobiine seme doŋo le, u naŋdaasi-la kala le ne ba bese nii.

²⁷ Ma kala si laa Yesu wiaa dii, ma n̄aa Yesu yaraa ne, ma kuŋ-kala ne pe doŋo le a n̄aa yaraa kubala. ²⁸ Nii ne tii nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tuɔŋ, Wia joŋ ma kala he leree ne, nialiŋ si laa sipaan ne Wia naŋzooba, nialiŋ sii tigeba le ne n̄aa nialiŋ sii bul wiaa, Wia Diŋ-zoŋ-la doluŋ le, nialiŋ sii to ne n̄aa nialiŋ sii dage Wia wiaa, ari nialiŋ ma sii n̄aa wu-magilaa ari nialiŋ ma Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋ doluŋ pa ba vivaare niaa, ari nialiŋ sii pe niaa le, ari nialiŋ

síi beŋ niaa, ari nialin síi bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zoŋ-la si peba le ba bubul. ²⁹ Wia niaa kala bi Wia nanzooba ŋaa, ba kala tuo nialin síi bul wiaa, Wia Diŋ-zoŋ-la doluŋ le, koo nialin síi dage Wia wiaa. Ba kala dee bi doluŋ kene di ba ŋiŋaa wu-magilaa. ³⁰ Ba kala dee bi doluŋ kene di ba vivaare niaa. Ba kala dee bi yie bubul wiaa yiikori-yiriba-la, Wia Diŋ-zoŋ-la si pe niaa le ba bubul le. Ba kala dee bi wialin Wia Diŋ-zoŋ-la si bula bubuoŋ ka dage. ³¹ Ŋii wiaa, má joŋ ma nyuŋ kala he siifian kialin Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo dii zile ma le. Mi jaŋ dagema woŋbii-la si kii woŋbiee kala di ma tuto.

13

Chonuŋ ne kii kuŋ-kala

¹ Di mi ne wuo ninii yiikoro-na kala a wuo ninii Wia tiŋdaaraa ma wu-buluŋ, aŋ bi niaa cho, u nage biŋbelimin ne mi ŋmuŋmoo ŋii a ŋiŋaa goŋ pei. ² Di Wia Diŋ-zoŋ-la ne pimi doluŋ di mi wuo bubul Wia wiaa, a wuo jin wu-faali kala bubuoŋ, a keŋ wu-jimin kala, aŋ pe keŋ yarida si jaŋ wuo ŋaa di peelee churo mumu leree doŋsuŋ, aŋ bi niaa cho, u ŋaa wupei ne. ³ Di mi ne joŋ mi kiasa kala a pi summoo, a joŋ mi titia a pi niaa di ba nyige nyinin di u diimi kpu, aŋ bi niaa cho, u bi nyuuruŋ kala kene.

⁴ Di ŋ ne cho niaa, ŋ jaŋ keŋ kenyiri ba teen a keŋ zile maa, ŋ bi jaŋ keŋ yaribierin niaa teen, ŋ bi jaŋ bigisi ŋ titia le ba teen, ŋ bi jaŋ ŋiŋaa siiduon ma ba teen. ⁵ Di ŋ ne cho niaa, ŋ bi ŋ titia ka dage ba teen, ŋ bira bi jaŋ to ŋ titia

tuotōruŋ lē, ŋ bi jaŋ leŋ di ŋ baaniŋ sisii lima lima, ŋ bira bi jaŋ laa wiaa hihe ŋ tuōŋ. ⁶ Di ŋ nē cho niaa, ŋ tuōŋ bi jaŋ tōre di wu-bōŋ nē juuba, ama ŋ tuōŋ jaŋ tōre di ba nē na wu-zōŋ. ⁷ Di ŋ nē cho niaa, u maga di ŋ nyalime wii-kala lē nē, a ŋaa nuu-kala yarida maa. Di ŋ nē cho niaa, u maga di ŋ keŋ yielaa ba lē, a dii kenyiri wii-kala lē.

⁸ Di ŋ nē cho niaa, chonu-la ŋ si kēne, u bi jaŋ kō duu dēre. Dol-la Wia Diŋ-zōŋ-la si joŋo pila la wuo bubul Wia wiaa, koo la wuo ninii yiikori-yiriba kala aŋ pē wu-jimiŋ ma, ba kala jaŋ lēl. ⁹ La wu-jimii-la la si kēne, u bi yuge. Wia wialiŋ la sīi bul, la bi jaŋ wuo bula dēre. La sīi bul wiaa, Wia Diŋ-zōŋ-la doluŋ lē ŋii, la bi jaŋ wuo bula dēre, mua mua nē la bubul. ¹⁰ Ama di ku-la si ŋaa ku-piliŋ nē kō, ku-la si bi ku-piliŋ ŋaa jaŋ lēl. ¹¹ Mi fa si ŋaa haŋbie, mi bul haŋbii wiaa nē aa biine wiaa ari haŋbie, a fa ŋiŋaa wiaa ari haŋbie. Ama mi si ku waa dēre, mi joŋ haŋbii wialiŋ ta nē. ¹² Lēle la si hē dunia deeŋ lē, u naga ari la beŋ Kirisito, ari niaa si yie beŋ ba titia beenaŋtire lē ŋii nē. La bi Kirisito chaasa nina woruŋ, ama maachie la jaŋ nau woruŋ. Lēle mi jimu mua nē, ama maachie mi jaŋ chaasa jimu woruŋ, ari Wia si jiŋmi ŋii. ¹³ Ūii-na wii-la dideriŋ, wiaa batori nē hē dime. Ba nē ŋla: Ū si ŋaa Wia yarida, a keŋ yielaa, a cho niaa. Ama wiaa deeŋba batorimuŋ tuōŋ ba siifiaŋ wiŋ nē, ŋ si cho niaa.

14

Kialiŋ Wia Diŋ-zōŋ-la si joŋo dii zile la lē ku-

kaaniŋ

¹ Má kuŋ-kala fiɛɛɛ sii nɛ a chichɛ ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a cho nĪaa, a fiɛɛɛ sii ma a chichɛ kialŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma lɛ, a wasanyaŋ ŋii ma si jaŋ wuo ŋaa a bubul wĪaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. ² Di nuu nĪi bul wĪaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ nĪaa lɛ ba bubul, u tiina bul wĪaa a pipi Wia nɛ. U sĪi bul wialŋ nĪaa si bi nii, nuu-kala bi wialŋ bubuɔŋ ma wuo jiŋ, ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛu lɛ nɛ tii u wuo bubul wu-kpuŋkperisiŋ deɛŋba. ³ Ama nii-la sĪi bul wĪaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, u bul wĪaa pipi nĪaa nɛ. U yie pɛ nĪaa lɛ a leŋ ba yarida yuge nɛ, a leŋ di ba nyuŋ nyaase Wia wĪaa lɛ, a leŋ ba tuɔŋ ma tɔɛ. ⁴ Di nuu nĪi bul wĪaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ nĪaa lɛ ba bubul, u tiina bula pipe u titia lɛ nɛ. Ama nii-la sĪi bul wĪaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ka pɛ nĪaliŋ si laa Yesu wĪaa dii a hihilimi lɛ nɛ. ⁵ Ūii wĪaa mi fa cho di ma kala bubul wĪaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la sĪi pɛ nĪaa lɛ ba bubul lɛ nɛ, ama mi fa paala cho di ma wuo bubul wĪaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ma lɛ nɛ. Nii-la sĪi bul wĪaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ kii nii-la sĪi bul wĪaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ nĪaa lɛ ba bubul lɛ. Di nuu nɛ hɛ dime si jaŋ dage wii-la u sĪi bul bubuɔŋ a pi nĪaliŋ kala si laa Yesu wĪaa dii aa hilimi lɛ, uu pɛba lɛ nɛ.

⁶ Mi naaŋbiiriŋ, di mi nɛ kɔ ma teenŋ a bubul wĪaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ nĪaa lɛ ba bubul lɛ, ɛɛ nɛ mi jaŋ ŋaa a pɛma lɛ? Mi bi jaŋ wuo pɛma lɛ, see di mi bul wii-la Wia si joŋo dagɛmi a pima, koo di mi jiŋ wii a kaa kɔ

dagema Wia doluŋ ɛ, koo di mi nɛ bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ɛ, koo di mi joŋ Wia wii dɔŋ a dagema u doluŋ ɛ. ⁷ Di kialɪŋ ba si kaa gbigbieli, ŋmuluŋ ari cheŋ, di ba nɛ bi woruŋ dɔ he dɔŋɔ ɛ, kialɪŋ bi digiliŋ ka keŋ. ⁸ Di ba nii dɔ pam pam tua, di ba nɛ bi u dɔnuŋ duo, nuu-kala bi jaŋ wuo jiŋ ari wii nɛ ŋaa ba yiyire niaa. ⁹ Ŋii titia nɛ ma nage. Di ŋ nɛ bul wii-la niaa si bi nii, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo jiŋ wii-la ŋ si bula bubuɔŋ? Ŋ jaŋ ta ŋiŋaa goŋ nɛ. ¹⁰ Yiikorusuŋ yuga nɛ dunia ɛ, ba kuŋ-kala ma keŋ u bubuɔŋ nɛ. ¹¹ Di nuu nii bul wiaa yiikori-la ɛ mi si bi nii, mi jaŋ nage nuhuɔru nɛ u teenŋ, ka nii-la ma sii bul wiaa mi teenŋ ma jaŋ nage nuhuɔru mi teenŋ. ¹² Ŋii wiaa, ma si cho di ma keŋ kialɪŋ kala Wia Diŋ-zɔŋ-la si joŋo dii zile ma ɛ ŋii, má he doluŋ aŋ pɛ nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ɛ, di ba chinŋ wialiŋ ba si laa dii ɛ kpaŋ kpaŋ.

¹³ Ŋii wiaa nii-la sii bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul, u tiina maga duu sul Wia duu wuo leŋ duu wuo didage wialiŋ bubuɔŋ ma nɛ. ¹⁴ Di mi nii chuɔle Wia yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul ɛ, mi dima nɛ yie chuchuɔle, ama mi tuɔbiinaa ɛ mi bi wii-la mi sii bul bubuɔŋ jiŋ. ¹⁵ Ŋii nɛ tii mi jaŋ keŋ mi dima ari mi tuɔbiinaa kala kaa chuchuɔle Wia, aŋ keŋ ba kala ma kaa yiyii yiilaa. ¹⁶ Di ma nɛ ku hilimi, aŋ ka di nuu keŋ yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul ɛ a didenne Wia, nialiŋ si hoŋ dia-la ɛ si bi wii-la ŋ sii bul nia, di ŋ nɛ chuɔle dɛrɛ, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa jiŋ wii-la bubuɔŋ a bul di Ami? ¹⁷ U ŋaa

wutitii ne, nuu jaŋ wuo denne Wia woruŋ ari yikori-la Wia Diŋ-zoŋ-la si pe niaa le ba bubul, ama di nuu ne ŋaa ŋii, u bi nialiŋ si hilimi leela wuo pipe. ¹⁸ Mii lolle Wia ari mi si wuo bubul wiaa yikori-la Wia Diŋ-zoŋ-la si pe niaa le ba bubul a kii nuu-kala, ¹⁹ ama di la ne ku hilimi a chuchuoŋe Wia, mi jaŋ cho di mi keŋ mi tuobiinaa bul wiaa baŋmene di niaa jiŋ ba bubuoŋ, a kii mi si jaŋ bul wiaa yuge yikori-lania si bi nii le.

²⁰ Mi naaŋbiiriŋ, ma sí wiaa biinu a nage haŋbiisiŋ síi biine ŋii. Ma wu-ŋaalaa le, má nage bii-mulluŋ si bi wu-boŋŋoo jiŋ, ama má bibiine wiaa a nage kuhiasiiŋ síi biine ŋii. ²¹ Ba ŋmuŋse Wia teniŋ tuoŋ ari Wia si u jaŋ to nialiŋ síi bul yikori-tania ari nuhuoŋaa le a bul wiaa pi u niaa, ari ŋii ma kala ba bi jaŋ jegile nii u teen. ²² Ŋii wiaa, Wia leŋe u Diŋ-zoŋ-la pe niaa le ba wuo bubul wiaa yikorusuŋ doŋsuŋ le, duu wuo ŋaa wu-magil a pi nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii teen. Nialiŋ si laa Wia wiaa dii, wiŋ deeŋ biba le pe. Di nuu ma ne bul wiaa, Wia Diŋ-zoŋ-la doŋuŋ le, u bul wiaa pipe nialiŋ si laa Wia wiaa dii le ne. U bi nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii le ka pe. ²³ Ŋii wiaa, di nialiŋ si laa Yesu wiaa dii ne ku hilimi, di ba kuŋ-kala bubul wiaa yikori-la Wia Diŋ-zoŋ-la si joŋo pe u bubul, di ni-wogusuŋ koo nialiŋ si bi Wia wiaa laa dii ne he ba tuoŋ, ba jaŋ biine ari ma nyuŋ tuo. ²⁴ Ama di ma kala ne bul wiaa, Wia Diŋ-zoŋ-la doŋuŋ le, di nii-la si bi Wia wiaa laa dii koo di ni-wogo ne he ma tuoŋ, u jaŋ sene jiŋ ari u ŋaa haache tiina ne. Wialiŋ ma ma si bula jaŋ

juu-u ɛ duu na duu cheye nɛ. ²⁵ U tuɔbiinaa kala jaŋ ku lii pulumuŋ Wia sipaaŋ. Ŋii nɛ u jaŋ tuu kpirimi Wia sipaaŋ a chuɔlu, a bul ari wutitii, Wia hɛ ma teenɛ nɛ.

Wonbii-la si maga di nialɪŋ si laa Yesu wiaa dii to chuɔle Wia

²⁶ Wialɪŋ mi si bula, ba bubuɔŋ nɛ bɛɛ? Di ma nɛ ku hilimi-na kala, di dɔŋɔ nɛ kɛŋ yiilɪŋ duu yii, di dɔŋɔ ma kɛŋ wii duu dage niaa, koo nuu nɪi chɛ duu bul wii-la Wia si joŋɔ dagu u doluŋ ɛ, dɔŋɔ maa chɛ duu bul wiaa yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la sɪi pɛ niaa ɛ ba bubul ɛ, dɔŋɔ maa chɛ duu dage wii-la ba si bula bubuɔŋ, má ŋaa wiaa deɛŋba kala a pipe dɔŋɔ ɛ. ²⁷ Di niaa dɔŋsuŋ nɪi chɛ di ba bul wiaa yiikoro-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul ɛ, u maga di ba ŋaa balia koo batori a bul kuŋ kuŋ, ka di nuu ma hɛ dime aa dage wialɪŋ ba si bula bubuɔŋ. ²⁸ Ama di nuu nɛ tuo duu laa wialɪŋ bul aŋ dage ba bubuɔŋ, u maga di nii-la si bul wialɪŋ yiikori-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si pɛ niaa ɛ ba bubul ɛ, duu tore nɛ. Má leŋ duu chuɔle Wia u tuɔŋ ɛ, a sí u niɪŋ suro bubul, a kɛŋ u tuɔŋ a bul wiaa a pi Wia ari u titia. ²⁹ Di niaa nɛ hɛ ma tuɔŋ aa bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ɛ, má leŋ di ba ŋaa balia koo batori a bubul wialɪŋ, aŋ ka di ma ku-kaanaa ma kɛŋ wialɪŋ ba si bula kaa chɔ naa. ³⁰ Di Wia nɛ joŋ wii dage ma tuɔŋ dɔŋɔ duu bula pima, má leŋ di nuu-kala kɛŋ goŋ, ka duu bul. ³¹ Ma kuŋ-kala jaŋ wuo bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ ɛ, a wuo gunne a pipe dɔŋɔ ɛ maa. ³² Nii-la sɪi bul wiaa, Wia

Diŋ-zōŋ-la doluŋ ɛ nɛ maga duu bibenŋ kialiŋ Wia Diŋ-zōŋ-la si joŋo puu. ³³ Wia bi cho di ma ŋiŋaa taawɛi, ama u cho di ma hoŋ sɔm nɛ.

Nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi tuōŋ leena kala, ³⁴ u bi maga di haalaa bubul Wia wiaa a pipiba. U maga di ba toɾɛ ba niŋ aŋ tuto baalaa niŋ nɛ, ari ba si bul ŋii Wia teniŋ tuōŋ. ³⁵ Di wii ma nɛ hɛ dime a maga di ba jiŋ, u maga di ba piɛsɛ ba balaba nɛ dia ɛ. U ŋaa hiisiŋ nɛ di Wia nĪaa nɛ hilime, di haalaa laa wiaa bul a pipiba. ³⁶ Bɛɛ nɛ? Ma nɛ suomo bul Wia niŋ wiaa? Koo ma dunɗuŋa nɛ ba bul Wia wiaa pa?

³⁷ Di nuu nɛ biina ari Wia Diŋ-zōŋ-la pu doluŋ duu bul Wia wiaa koo duu keŋ wialiŋ Wia Diŋ-zōŋ-la si kenɛ doluŋ, u maga di u tiina jiŋ ari wiŋ deenŋ mi si bul lii Wia teenŋ nɛ. ³⁸ Di nuu nɛ bi che duu sei wiŋ deenŋ a tiŋ u si bila jiŋ wiaa, la ma bi u tiina jiŋ. ³⁹ Ūii wiaa mi naaŋbiirinŋ, má fiɛsɛ siŋ a chiche di ma wuo bubul wiaa, Wia Diŋ-zōŋ-la doluŋ ɛ, aŋ sí ma doŋsuŋ tiŋŋaa kiru di ba sí wiaa bul yiikoro-la Wia Diŋ-zōŋ-la si pɛ nĪaa ɛ ba bubul. ⁴⁰ U maga di ma ŋaa wii-kala u bua ɛ, duu ŋaa dee dee nɛ.

15

Yesu sí sii suuŋ ɛ

¹ Mi naaŋbiirinŋ, mii che di mi liliisima a mu tige Wia wu-zɔmɔ-la mi si bula pima. Ma laaba dii nɛ a chiŋ ba nyuŋ ɛ. ² Wia wu-zɔmɔ-la nɛ laama tita, di ma nɛ kenu woruŋ. Ma sí leŋɛ duu nage ari wialiŋ ma si laa dii bi bubuōŋ kala kenɛ.

³ Wialiq mi si nia, u ne mi bula pipima. Wii-la wu-nyuq ne nla, ari Yesu suu la haacheba wiaa ne, ari ba si nmunse nii Wia teniq tuq. ⁴ U si suu nii, ba joqu hugi, ka u sii suuq le tapulaa batori cheeq, ari ba si nmunse Wia teniq tuq nii. ⁵ Nii ne u laa sipaaq keq u titia ku dage Piita, aq-na keq u titia ku dage u nanzooba-la fii ari balia. ⁶ U nii hariq le bua kubala u keq u titia ku dage u haritooro zɔ-banq ari danja. Niaa deeqba doqsuq ha he ba miisinq le, ka doqsuq ma suu. ⁷ Nii hariq le u keq u titia ku dage Jeems, a keq u titia ku dage u nanzooba-la kala maa. ⁸ Ba kala hariq le ne u keq u titia ku dagemi maa. Mi-na paala nage nii-la ba si lula, aq ka u lulluq ha bi yie ne. ⁹ Yesu nanzooba-la kala, mi ne paala naa ba tuq ku-bie. U paala bi maga di ba keqmi kaa yire Wia nanzoo, bee wiaa mi to naasinq dogise nialiq si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ne. ¹⁰ Ama Wia dii zile mi le woruq. U ne leqe mi naa nuu leele, u zile ma bi pei naa (u nanzooba-la tuq, mi ne naa ba tuq ku-bie), ama mi ne faasa tiq kinkeq, a kii ba kala. Mi titia doluq le dee mi wuo titiq, ama Wia dol-la u si joqo pimi ne tii. ¹¹ Wii-la si maga ne, Wia wu-zomɔ-la la sii bul. Wu-zomɔ-la ba sii bul ne, mi ma bubul, u ne ma laa dii.

Nii Wia si janq naa a chise niaa suuq le

¹² Di la ne bul Kirisito wiaa ari u si sii suuq le ne, bee ne tii ma doqsuq si di nuhuobiinee bi janq suu aq sii suuq le? ¹³ Di niaa ne bi janq suu aq sii suuq le, nii-na Kirisito bi suuq le sie. ¹⁴ Di Kirisito ne bi suuq le sie, wii-la la si bula pima naa wu-peiba ne, ka ma si laa wialiq dii ma naa

pei ne. ¹⁵ U jaŋ nage ari laa nyia wiaa pipi Wia ne, bee wiaa la bula ari u chise Kirisito suuŋ le ne. Di niaa ne bi jaŋ suu aŋ wuo sii suuŋ le, nii-na Wia bi Kirisito chisa. ¹⁶ Di niaa ne bi jaŋ suu aŋ sii suuŋ le, nii-na Kirisito bi suuŋ le sie. ¹⁷ Di Kirisito ne bi suuŋ le sie, nii-na wii-la ma si laa dii ŋaa pei ne, ma ha he ma haacheba le. ¹⁸ U nii saa jaŋ dage ari nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aŋ suu ma lele ne. ¹⁹ Di la yielaa si he Kirisito teenŋ jaŋ dere dunia deenŋ le, nii-na dunia niaa maga di ba mumoŋla ne.

²⁰ Ama wutitii ne, Kirisito sii suuŋ le ne. U ne laa nialiŋ kala si suba sipaanŋ a sii suuŋ le. Ba ma jaŋ to u hariŋ a sii suuŋ le. ²¹ Ni-bala le ne suuŋ to a keŋ nuu-kala. Nii titia ne ni-bala ma le ne niaa jaŋ to a sii suuŋ le. ²² Adam wiaa ne tii niaa susuu. Nii titia ne a tiŋ Kirisito ma wiaa, niaa jaŋ sii suuŋ le a keŋ miisiŋ. ²³ Nialiŋ si jaŋ sii suuŋ le jaŋ tuto doŋoba hariŋ. Kirisito ne jaŋ laa ba sipaanŋ. Di u ne miira ko, nialiŋ si laa u wiaa dii, ba ma jaŋ to hariŋ a sii suuŋ le. ²⁴ Nii hariŋ ne dunia dideriŋ jaŋ yi. Kirisito jaŋ yuo dii dunia kuoroo ari ni-balaa ari nialiŋ sii dii doluŋ dunia deenŋ le. U jaŋ joŋ kuorii-la a he u Nyimma nisiŋ le. ²⁵ Ama u maga di Kirisito dii kuoruŋ, aŋ-na yuo dii u diŋdoŋoŋo kala, a keŋba kaa ku he u naasiŋ bubuoŋ. ²⁶ U diŋdoŋoŋo la u si jaŋ to hariŋ yuo dii ne ŋaa suuŋ. ²⁷ Wia teniŋ tuoŋ ba bula ari Wia joŋ kuŋ-kala a he Kirisito nisiŋ le ne. Di ba ne bul Wia teniŋ tuoŋ di Wia joŋ kuŋ-kala a he Kirisito nisiŋ le ne, u bi naga ari la Nyimma Wia ma he u nisiŋ le ne. ²⁸ Di Wia ne joŋ kuŋ-kala a he Kirisito nisiŋ le,

u ηii hariη λε, Kirisito ma jaη joη u titia a ηε Wia nisiη λε, nii-la si joη kuη-kala ηε u nisiη λε di Wia keη kuη-kala doluη.

²⁹ Di niaa ne suba aη bi jaη sii suuη λε, ηii-na, βεε ne tii niaa yie leη ba chiη ba naaηbiiri-la si suba nyuη λε a ηaa ba foba Wii-chuoλε liiη? Βεε ne tii ma yie leη ba foba Wii-chuoλε liiη?

³⁰ ηii-na, βεε ne tii la nina ηεηη bua-na kala λε? ³¹ Bua-na kala λε mi ηaa siri di mi suu ne. La kala si keη miisiη Kirisito Yesu teeη ηii, mi jaη wuo bigisi mi titia λε a tiη ma wiaa. ³² La si mu Efesis, niaa hoso ari baga kiaa si hoso ηii ne, a faa che di ba kpumi. Di mi ne fa yuo yuosuη deηη di mi laa yiriη koo kiaa, niaa teeη, u bubuηη ne βεε? Di nuu ne suba, ka u bi jaη sii suuη λε, ηii-na má leη di la to la tuotore wu-ηaalaa λε dunia deηη λε. Niaa doηsuη bul ηla ne. Ba si, “Má leη di la dii kiaa a nyua siniη, βεε wiaa maachie la jaη suu.” ³³ Ama ma sí ma titia nyisu. Di η ne ηaa ni-zoη aη tuto ni-boηηoo hariη, η ma jaη ku ηaa ni-boη. ³⁴ Má leη wu-yaayasiη ari ma haacheba woηbie-la. Ma doηsuη wu-ηaalaa naga ari ma bi Wia jiη. Ma dii hiisiη.

Yari-zomɔ-la la si kaa sii suuη λε

³⁵ Nia doηo jaη piεε, di εε ne nialiη si suba jaη wuo ηaa a sii suuη λε? Di yari βεeba ne ba jaη keη? ³⁶ Nii-la si piεε wiιη deηη ηaa ni-too ne. La jima ari di η ne joη ku-doho a duu, ba bi jaη nyu ku-faliη, see ku-la η si joηo duu, laa sipaηη pua. ³⁷ Di η ne joη kuorimiιη koo mii-biιη a duu, nyuulii-la bi bii-la η si joηo

duu wuo nage. ³⁸ Di η ne duu kuη, Wia yie leη u nyu a nage ηii u sii che ne. Kuη-na kala yie nyu a nage u nagisiη ne. ³⁹ Kialiη kala si he dunia le a keη miisiη, ba namia bi kubala ηaa. Nuhuobiinee ari pusuη ari diibiisiη ari cheηfilee namia bi kubala ηaa. ⁴⁰ Nialiη kala si he Wia-jaη ari nialiη kala si he tiηteen, ba yaraa bi doηo naga. Kialiη si he wia nyuη ari kialiη si he tiηteen, ba zomuη bi doηo naga. ⁴¹ Wii-posuη keη u pulumuη ne, chene ma keη u pulumuη, ka cheηwulaa ma keη ba pulumuη. Cheηwulaa ma tuoη, doηosuη ma pulla ne a kii doηosuη.

⁴² ηii titia ne u nage di niaa ne sii suuη le. Ku-la ba si joηo hugi jaη pua, ka ku-la si jaη sii suuη le bi jaη ko duu pua. ⁴³ Ku-la ba si jaη joηo hugi loo ne. Duu ne sii suuη le, u jaη keη tula. Ku-la ba si joηo hugi pugima ne, duu ne sii suuη le, u jaη keη doluη. ⁴⁴ Yara-la ba si jaη joηo hugi ne la keη dunia le ηii. Ama yara-la si jaη sii suuη le ηaa yara-la Wia Diη-zoη-la si jaη joηo pila ne. Di la ne keη yaraa dunia deeη le, u maga di la keη yaraa Wia teeη ma ne. ⁴⁵ Wia teniη tuoη ba ηmuηsa, “Nuhuobiin- la Wia si bumo ηaa yiriη ne Adam. ηii ne Wia wiese heu le u keη miisiη.” Nuhuobiin-la si to hariη ko ne ηaa Kirisito. U nii to u Diη-zoη-la le a pi niaa miisiη. ⁴⁶ U bi naga miisi-la Wia Diη-zoη-la si joηo pila ne laa sipaaη ko, ama miisi-la la si kene dunia deeη le ne laa sipaaη ko, ka miisi-la Wia Diη-zoη-la si joηo pila ma to hariη ko. ⁴⁷ Nuhuobiin-la si laa sipaaη ko dunia, tiariη ne Wia joηo meu. Nii-la si to hariη

ko-na lii Wia-jaŋ ne a ko. ⁴⁸ Ba si keŋ tiariŋ ne me Adam nii, nii titia ne nialiŋ kala ma miisiŋ si lii Adam teeŋ ŋaa tiariŋ ne. Kirisito si lii Wia-jaŋ ku tuu nii, nii titia ne nialiŋ si keŋ miisiŋ u teeŋ ma keŋ miisi-la si lii Wia-jaŋ. ⁴⁹ La si keŋ nii-la ba si keŋ tiariŋ me nagisiŋ nii, nii titia ne la jaŋ keŋ nii-la si lii Wia-jaŋ ma nagisiŋ. ⁵⁰ Mi naaŋbiiriŋ, wii-la mi sí che di mi bul ne ŋla: Nialiŋ ba si keŋ tiariŋ me bi jaŋ wuo juu Wia kuorii-la tuoŋ. Ku-la ma sí pua bi jaŋ wuo he dime deeŋ deeŋ a nage ku-la si bi pua.

⁵¹ Má bee na, mi jaŋ bul wu-kpuŋkperisiŋ pima. La kala bi jaŋ suu. Ama bua kubala jaŋ ko di Wia keŋ la yaraa kala birime. ⁵² Wiŋ deeŋ jaŋ guu ŋaa ne. Di bua-la ne yie, Wia tiŋdaara jaŋ ŋmuu u nyile. Di u ne ŋmuu nyile-la, nialiŋ kala si laa Yesu wiaa dii aŋ suu jaŋ sii a wei. Ba bira bi jaŋ suu. La nialiŋ si he la miisiŋ deeŋ le aŋ bi suba maa, Wia jaŋ keŋla birime. ⁵³ Wia jaŋ keŋ yara-la sí pua kaa birime di ba bira sí pua. Nii titia ne la yara-la ma sí suu, u jaŋ keŋba kaa birime, di ba sí suu. ⁵⁴ Bua kubala jaŋ yi la yaara-la sí pua bira bi jaŋ pua, la yara-la ma sí suu bira bi suu. Di bua-la ne yie, ba si bul wialiŋ Wia teniŋ tuoŋ jaŋ ku ŋaa wutitii. Ba bula ari,

“La yuo dii suuŋ ne. ⁵⁵ La bira bi jaŋ suu. Suuŋ, ŋ doluŋ he nii? Suuŋ, nii ne ŋ huon he duu wuo juu niaa le?”

⁵⁶ Suuŋ huon ne ŋaa haache. Haache ma doluŋ lii wialiŋ Wia si joŋo billa le di la tuto, ka la biba wuo tuto. ⁵⁷ Ama má leŋ la lolle la Nyimma

Wia, nii-la si to la Tiina Yesu Kirisito le a pila doluŋ la wuo yuo dii suuŋ.

⁵⁸ Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, má chiriŋ wialiŋ ma si laa dii le kpaŋ kpaŋ, a sí begilu. Má fiɛɛ siiriŋ a tiŋ la Tiina tiŋtiŋŋaa woruŋ. Ma jima ari Wia tiŋtimii-la ma sí tiŋ bi jaŋ ko duu ŋaa pei.

16

Kialiŋ la si jaŋ joŋo pi la doŋsuŋ tiŋŋaa si laa Yesu wiaa dii

¹ Leɛɛ mii che di mi bul wiaa a mu tige moribie-la ma sí che di ma kiese, di ba kaa mu pi Wia nialiŋ si he Judiya tiŋteen le. Mi laa sipaŋ dage nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a he Galiisia tiŋteen le, ŋii ba si jaŋ ŋaa a kiese moribie-la. Ma ma jaŋ ŋaa ŋii titia. ² Yobo-na kala Lahadi cheeŋ, moribie-la ma si tima a na, nuu-kala liise mage ŋii ŋ sí che di ŋ joŋo bil. Di mi ne ko, ma bira bi jaŋ kikiɛɛ moribiee. ³ Di mi ne ko, mi jaŋ ŋmuŋɛ teniŋ pi nialiŋ ma si liisa, di ba keŋ moribie-la ma si kiesa pi nialiŋ si laa Yesu wiaa dii a he Jerusalem le, di ba kaa mu piba. ⁴ Di u ne maga di mi ma mu, la kala jaŋ to doŋo mu.

Wialiŋ Pɔɔl sí che duu ŋaa

⁵ Mii che di mi ku to Masidoonia tiŋteen ne a mu lee. Di mi ne ku to lee-la, mi jaŋ ku nama.

⁶ Di mi ne ko kapoo, mi jaŋ he ma teen a dieni di waariŋ cheŋsiŋ lii. Mi jaŋ he ma leriŋ a mu yi bua-la mi si jaŋ joŋ woŋbiiriŋ, di ma wuo tami lee-na kala mi sí che di mi mu. ⁷ Mi bi che di mi nama lima lima aŋ kiele mu lee-la mi sí mu.

Di Wia ne seye, mi cho di mi dieni ne ma teenj. ⁸ Ama mi jaŋ hoŋ Efesis le a mu yi gbieli-bal-la ba síi yire Pentikos cheeŋ. ⁹ Wia pimi woŋbiibal ne di mi tiŋ tiŋtiŋ-zoŋ daha, ka nialiŋ si bi che di mi tiŋ tiŋtiŋŋaa daha yuga ne. ¹⁰ Di Timoti ne ko ma teenj, má kenu woruŋ, duu sí wii-kala fá. La duu kala níi tiŋ Wia tiŋtimia-la. ¹¹ Ma sí leŋe di nuu-kala bee guunu. Má peu le duu veŋ woŋbiinŋ ari yarifielaa, aŋ miira ko mi teenj. Mii gberu ari la naaŋbiiri-la.

¹² Ma jinŋ la naaŋbie ba síi yire Apolos ne. Mi bula pu woruŋ ari ba di la naaŋbiiri-la ku nama. Ama u bi biina ari u jaŋ na woŋbiinŋ ko leele. Di bua-la si maga ne yie, u jaŋ ku nama.

Wu-kaanaa

¹³ Má pɔ, a chinŋ wialiŋ ma si laa dii le kpaŋ kpaŋ. Má keŋ boi-duoŋ a keŋ doluŋ Wia teenj. ¹⁴ Wii-kala ma síi ŋaa, má ma ŋaa di niaa na ari ma choba ne.

¹⁵ Mi naaŋbiirinŋ, ma jinŋ baal kubala ba síi yire Sitefinis ne. Ba di u dia niaa ne laa sipaanŋ laa Wia wiaa dii Akaaya tiŋteenŋ le. Ba pe Wia niaa le ne woruŋ, a joŋ ba titia kala a he ŋii le. ¹⁶ Mii sulma, mi naaŋbiirinŋ, di ma tuto niyiri deenba niinŋ. Má tuto Wia tiŋtinnu-na kala, ari nialiŋ síi pela le la titiŋ ma niinŋ le. ¹⁷ Mi tuoŋ tore woruŋ ari Sitefinis ari Fotunaatis ari Akaakis ko mi teenj ne. Ba ne laa ma nyuŋ daha. ¹⁸ Ba leŋe mi tuoŋ piŋ di-bala ne. Ba jaŋ leŋ di ma ma tuoŋ piŋ di-bala. U maga di ma zizil niaa deenba ne.

¹⁹ Nialiq si laa Yesu wiaa dii aa hilimi a he Esia tiqteen, ba kala ka chuolema. Baalla ba sii yire Akuila ari u haala Pirisila, ari nialiq si laa Yesu wiaa dii aa hilimi ba dia le, baa chuolema woruq la Tiina Yesu doluq le.

²⁰ Nialiq kala si laa Wia wiaa dii a he daha maa chuolema. Ma guori doqo aq chuole doqo kinkeq kinkeq.

²¹ Leele, mi-na Pool, mi titia nii qmunse aa chuolema. ²² Di nuu-kala ne bi la Tiina Kirisito cho, Wia jaq kaliba heu le. Maranata! U bubuq ne, la Tiina Kirisito ko! ²³ La Tiina Yesu Kirisito lahorimo le Wia jaq pema le. ²⁴ Yesu Kirisito doluq le, mi cho ma kala ne. Ami.

**Yesu Kiristito Wu-Zongɔɔ (Ghana)
Sisaala-Tumulung NT Ghana**

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Sisaala, Tumulung)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 13 Jun 2022
b3eb8618-120f-5a96-8c1c-1dbc16914330